

kozóan a tervet, költségvetést és meghatározzuk a személyi előfeltételeket. Hasonlóan elkészítjük fentieket az üzemen tartásra /működtetésre/ vonatkozóan is; 11. Kiépítjük a rendszert. Biztosítjuk a rendszer számára az intellektuális és fizikai előfeltételeket, minden egyes rész-rendszert megvizsgálunk, hogy az miként illeszkedik bele a rendszer egészébe; 12. Kipróbáljuk a rendszert, módosításokat végezve szükség szerint mindaddig, amíg az kielégítően nem működik.

002.513.5

Gépi információ tároló és visszakereső rendszerek specifikációjának automatikus vizsgálata és szintézise. - /Automatic analysis and synthesis of specifications for machine systems in information storage and retrieval/ - ARNOVICK, G.N. - Information System Workshop, Spartan Books, Washington, 1962. 129-146.p.

Utmutatást kíván nyújtani, hogy milyen eljárást kell követni akkor, ha egy meghatározott tároló és visszakereső rendszerhez a megfelelő gépi berendezést illetve berendezéseket kívánjuk megválasztani. Az első követelmény a problémafelvetés, majd a rendszerrel kapcsolatos kutatások követelményeit kell meghatározni. El kell készíteni a rendszer összes komponenseinek kimutatását, meghatározni a jellemző adatokat és paramétereket. Meg kell határozni a dimenziókat az összes paraméterekkel kapcsolatban. Legfontosabb paraméterek: a beadagolás módja, a kódrendszer, az idő, a tárolási kapacitás, a mennyiség, a hosszúság, az információ áramlás jellege, az információ egységek, a folyamat-paraméterek, a tároló közegek, a tárolási követelmények, a kiadagolás módja és adatai /hasonlóan a betáplálás módjához/, a segédparaméterek. Ismerteti a blokk-diagramokat az általa közölt rendszerrel kapcsolatban.

/P.P./

F O L Y Ó I R A T S Z E M L E

221

001.815+025.3:657.478.8

Dokumentum-indexelés és könyvkatalogizálás költségeinek összehasonlítása. - /Comparative costs of document indexing and book cataloging/ - LINDER, L.H. - Special Libraries, 56.k. 10.sz. 1965. p. 724-726.

A két tartalomfeltáró eljárás költségeinek összehasonlítására 10 000 kutatási jelentést indexeltek tézaurusz deskriptoraival, a mellérendelő indexelés szabályai szerint, majd 10 800 könyvet katalogizáltak. Az indexeléskor átlagosan 12,6 vezérszó jutott egy-egy dokumentumra; ezek közül 9,2 a dokumentumok tartalmát feltáró deskriptor volt. A könyvekről készített katalóguscédulák közül egy a szerzőt, egy a címet, három-négy pedig a tárgykört tette visszakereshetővé. Egy dokumentum indexelésének átlag költsége - a szükséges munkadíjat, anyagköltséget és a berendezés amortizációját számítva -

2,99 dollár volt; ugyanaz a katalogizálás esetében 3,67 dollár volt könyvenként. A két tájékoztató jellegű összeg összehasonlításakor szem előtt kell tartani, hogy a két eljárás nem azonos. Az első analitikus eljárás, az index nem tartalmaz közvetlenül hierarchikus viszonyokat és specializált szakkérdésekre válaszol - a második eljárás ill. eredménye ezek ellentéte. Ezért költségeiket csak visszakeresési sajátosságaikat is figyelembe véve szabad összehasonlítani.

/H.G./

222

001.815

Syntol - az információ szervezésének új rendszere. - /Syntol - a new system for the organization of information/ - ARTANDI, S. - Library Resources and Technical Services, 9.k. 4.sz. 1965. p. 473-477.

Syntol /Syntagmaric Organization Language/ indexelő rendszer, mely a dokumentumok intellektuális tartalmát egy különleges indexelési nyelv alkalmazásával fejezi ki. Információkeresés céljaira a dokumentumok témáit a Syntol indexelési nyelvére átvéve kell betáplálni. Az indexelés itt is emberi munkával történik, de fennáll a géppel végzett automatikus indexelés lehetősége is. A Syntol nyelvével egy-egy szakterület számára empirikus uton kell előállítani. Ennek során a fogalmakat a természetes nyelvből veszik át. Speciális jelzetelés vagy kódolás tetszés szerint alkalmazható. Gépi alkalmazás esetén a Syntol kifejezéseit gépi nyelvre kell áttenni. A Syntol alkalmazása az indexelő részéről jelentős gyakorlatot kíván. Az indexelő feladata kettős: az indexelés mellett a Syntol szótárát is fejleszteni kell. Ezután nagy vonásokkal ismerteti a rendszer mibenlétét. Majd néhány kritikai megjegyzést tesz. Ezek közül a legjelentősebb az, hogy hiányolja a szótár-építésben és az indexelésben következetességet biztosító előírásokat.

/O.G./

223

001.815

A Chemical Abstracts - tárgymutatók készítésének időelemzése. - /Time studies in producing subject indexes for Chemical Abstracts/ - WETSEL, F.R. - Journal of Chemical Documentation, 5.k. 4.sz. 1965. p. 212-214.

Az időelemzést a Chemical Abstracts 60. kötetének /1964.jan.-jun./ anyagán végezték, amely 78 800 folyóiratközlemény és 14 200 szabadalom referátumát tartalmazta. A tárgymutató összeállításához minden esetben rendelkezésre álltak a primér közlemények, ezeket igen sokszor használták is. A tárgymutató-készítés alapja két érdemi munkafajta: a szerkezeti képletek és a tárgyszavak megalkotása. Az indexelés egészét vegyészek /v/ és adminisztratív segédek /a/ végezték. Az egyes munkafolyamatokra ezek bontásában és primér közleményekre vetítve a következő értékeket kapták: szerkezeti képlet leírás /v/ 7 vegyület/óra, tárgyszavazás /v/ 22 közlemény/óra, az indexelés kartonokra-gépelése /a/ 64 közlemény/óra, a gépelés ellenőr-

521

157.600
28.400
186.000

zése /v/ 78 közlemény/óra, rendezés, besorolás /a/ 62 közlemény/óra, szerkesztés /v/ 50 közlemény/óra, leírás és tördelés /a/ 50 sor/óra, leírás és tördelés /a/ 50/óra, korrekтура /v/ 223 sor/óra ill. /a/ 214 sor/óra. Az össz-óraszükséglet 141 800 óra volt.

/H.G./

224

001.815

Az indexelési folyamat elemzése. - /Indexing process evaluation/
American Documentation, 16... 4.sz. 1965.okt. p.323-329.

A dokumentum által érintett tárgykörök száma teljes mértékben a szerzőtől függ, s ez nehézségeket okozhat akkor, ha az indexelő számára korlátozzák a felhasználható index-fogalmak számát. Az indexelőnek egyes fogalomköröket még kisebbekre kell bontania, míg másokat egyesíteni kell a dokumentum tárgyának helyes meghatározása érdekében. Az index-fogalmak megállapításakor célszerű segédeszközöket használni /-deszkriptor listákat, tézauruszokat/ és ügyelni kell arra, hogy az indexelés mélysége megfelelő legyen: el kell kerülni a túlzottan általános fogalmak használatát, de gyakran helytelen a túl specifikusan megadott index-fogalom is. - Az indexelés oktatásának legeredményesebb módja az, ha az oktató a tanulóval együtt dolgozik, azonnal elemzi a kiválasztott index-fogalmak helyességét és szintjét, és minden változtatás okát részletesen megvilágítja. Az indexelés terén sem az önálló tanulás, sem a csoportos előadás-hallgatás nem bizonyult hatékonynak. Az indexelés mechanikus, rutinszerű elvégzésének menete s egyes szabályai természetesen az adott tájékoztatási szerv céljaitól, lehetőségeitől stb. függően változnak.

/V.P./

225

001.815

Összehasonlító indexelés: Az index-fogalmakat szerzői referátumokból és dokumentum címekből emelve ki. - /Comparative indexing:
terms supplied by biomedical authors and by document titles/ -
SCHULTZ, C.K. - SCHULTZ, W.L. - ORR, R.H. - American Documentation,
16.k. 4.sz. 1965. okt. p. 299-312.

A szerzők vizsgálatának célja az volt, hogy objektív adatokat nyerjenek arra vonatkozólag, hogy mennyire "jók" a szerzői indexek. 285 /biomedikai/ dokumentum szerzői indexét értékelték oly módon, hogy a szerző által szolgáltatott index-fogalmak jegyzékét azon index-fogalom-jegyzékekkel, melyeket 12 felhasználó készített az adott dokumentumok elolvasása alapján. Hasonlóképpen értékelték a címekben előforduló értékes szavak jegyzékét. Azt tapasztalták, hogy az átlagos szerzői index kb. felét tartalmazta azoknak a szavaknak, melyek egynél több felhasználói indexben fordultak elő. A megegyezés aránya a szerzői és felhasználói index között 73 %-osnak, a címből készített és a felhasználói index között pedig csak 44 %-osnak adódott. A szerzők véleménye ennek alapján az, hogy a szerzői indexelés lényegesen jobb eredményt ad, mint a dokumentumok címszavai a-

lapján végzett indexelés. Az a gyakran hangoztatott felfogás sem igazolódott be, mely szerint a szerzői index csak szigorúan saját szemszögét tükrözi, s így szélesebb körben nem jól használható.- Az alkalmazott módszer az indexelés minőségének meghatározására széles körben használhatónak látszik.

/V.P./

226

001.815

A hivatkozásos és a tárgyi indexelés a tudományban.- /Citation and subject indexing in science/ - Matthews, G.M. - van LUIK, J. - Library Resources and Technical Services, 9.k. 4.sz. 1965. p. 478-482.

Tárgyalja, miként válik be a hivatkozásos index a tudományos szakirodalomban: eszközölt keresésnél.- A tudományos irodalom két módon közelíthető: a tárgyi és a hivatkozásos index által. A hivatkozásos index "a posteriori" index, a kutatót a korábbi hivatkozásoktól a legújabbak felé irányítja. Formátuma, szerkezete szokatlan, ami fokozza a kutatók kezdeti tájékozatlanságát. Propagálói előnyeként arra hivatkoznak, hogy mentes a tárgyi indexek hátrányaitól, amelyek a terminológia változásából, a kategóriák illogikus voltából, a specificitás hiányából származnak. Vizsgálatok folynak a hivatkozásos index értékének, használhatóságának megállapítására /feltár-e olyan dokumentumokat, amelyek a szokásos indexekből kimaradnak, tud-e a hivatkozott dokumentumok értékére vonatkozólag tájékoztatást nyújtani, van-e valami haszna a "bibliográfiai kapcsolat" technikájának, információkereséshez használható-e a hivatkozásos index/. Ellenfelei nem tartják teljes értékű keresési eszköznek. Azok a fogalmak, melyekhez nem fűződik hivatkozás, rejtve maradnak. Így elsősorban a szerző saját eszméi. Nem tájékoztat arról, mennyire releváns a hivatkozás az eredeti műre, a többi hivatkozásokra, továbbá a kutató számára.- A következőkben a bibliográfiai hivatkozásokkal nem bíró tanulmányoknak a hivatkozásos indexben való szerepeltetésével foglalkozik.

Befejezésül néhány kivizsgálendő problémát jelöl meg: mekkora legyen a Science Citation Index optimális terjedelme, mi a kereszt-diszciplináris hivatkozások gyakorisága, egy szűkebb szakterületen miként válik a hivatkozásos közelítés, mekkora az index "zajsztintje", megfelelő-e a könyv-formátum a Science Citation Index számára.

/O.G./

227

001.815:002.513.5

A SYNTOL: egy tároló és visszakereső rendszer rövid ismertetése.- /SYNTOL: a brief outline of a storage retrieval system/ - LEVY, F. - The Library World, 67.k. 785.sz. 1965.nov. p. 150-154.

A francia Nemzeti Tudományos Kutató Központ /CNRS/ az Euratom-mal kötött szerződés alapján 4 éves kutatás eredményeképpen dolgozta ki a SYNTOL elnevezésű általános jellegű információ tároló és visszakereső rendszert. A kutatások első fázisában nyelvészeti vizs-

gálatokat végeztek, a természetes nyelven kifejezett információk helyett "reprezentatív modell"-t vezettek be, a második fázisban a megfelelő speciális programozási nyelvet dolgozták ki, a költségkihatásokat vizsgálták, végül automatikus indexelési kísérleteket végeztek. - A rendszer szabályokból és program utasításokból tevődik össze. Ismerteti ezek szerepét és jelentőségét. A rendszer elért szótárral dolgozik, melynek feladata az indexelés egységesítése és a visszakeresési műveletek alapját képezi. Az index-fogalmak deskriptor jellegűek, de bizonyos hierarchikus kapcsolat is van közöttük. A "szótárakat" így szakterületenként specializált formában kell elkészíteni. A rendszer további jellemzője az ún. modulációk és variációk használata.

/V.P./

228

001.815:002.513.5:681.323

Dokumentumok jellemzése - kísérlet egy automatikus módszerrel.
/Characterizing documents - a trial of an automatic method/ - BOOTH,
A.D. - Computers and Automation, 14.k. 11.sz. 1965.nov. p. 32-33.

A közlemény egy kísérlet eredményeiről tájékoztat, amelyben egy szöveg jellemző szavainak származtatására teljesen automatikus módszert használtak. A módszer, amely csak szó-gyakorisági analízist követel, egyszerű eljárás információk visszakeresésére. Ennek a nagyon egyszerű módszernek az a fő értéke, hogy nem igényli a dokumentum emberi inspekciónak, és igen alkalmas az elektronikus számítógép-operációkra. A módszer: a számítógéppel 1. elvégeztetni egy szó-gyakorisági analízist az egész közölt dokumentumról; 2. a szavakat fogyó gyakoriság szerint sorbarakadni; 3. összehasonlítani a gyakoriságot a standard gyakorisággal és 4. meghatározatni a rendkívüli gyakoriságot. A szövegben felhasznált szavak gyakorisága összevethető bármely szó-gyakoriságra vonatkozó standard listával. Bármelyik szó, jellemzőnek tekinthető - a gép azután kihozza a gyakoriság szerinti listát ilyen szavakból. /Az ötös szorzó mesterséges és variálható./

Bizonyos szavak a gyakorisági listán "töltőszavaknak" /noise/ bizonyulhatnak - ilyenkor az ötszörös szorzót fel lehet emelni mondjuk tizszeresre. Mint látjuk, a módszer egyszerű és automatikus. A módszer alkalmazható információk visszakeresésére is. Feltesszük, hogy egy bizonyos fontos közlemény nagy mértékben releváns a visszakeresendő tárgyra. Az előzetes analízis megtörtént a közleménnyel, a szó-gyakorisági jegyzék megvan - ezt felhasználhatjuk standardként bármely standard lista helyett. Így egy "relevánsági kritérium" határozható meg egy másik közleményre, az illető közlemény és az új standard szó gyakorisága közötti különbség alapján. Így egy releváns közlemény ismerete elégséges a géphez intézett kérdés formulázásához. Ha egy közlemény sem ismert, a kérdés megfogalmazható a téma szavainak fontosság szerint fogyó sorrendben állított listája alapján - a talált dokumentumok megvizsgálása után, bármely előkerült releváns dokumentum szó-gyakorisági analízise segíthet javított kérdést intézni a géphez. Remélhető, hogy a szisztéma érvényességét széles skálájú tesztekkel dokumentumok tömegével próbálják ki.

/Z.F./

524

229

001.815:65.011.54

"Autoindexelés" és indexelés automatikus eljárásokkal. - /"Auto-indexing" and indexing by automatic processes/ - BAXENDALE, Ph.B. - Special Libraries, 56.k. 10.sz. 1965.dec. p. 715-719.

Az indexeknek három funkciója van: 1. a gyűjteményben lévő információk feltárásának tömör eszközei; 2. áthidalják a szemantikai "szakadékot" a szerző és a visszakereső között; 3. a visszakeresés "stratégiájának" eszközei. A KWIC indexelés nem tölti be a második funkciót, azt a visszakeresőnek magának kell elvégeznie. Ezért a KWIC index "autoindexelés", helyesebben részben géppel végzett indexelés, de nem automatikus, vagy teljes egészében gépi indexelés. Az IBM gépi indexelő rendszerének alapja, hogy a dokumentumok mondatait formai ismérvek alapján alanyi, jelzői és állítmányi szintagnákra bontja. Ezután a számológép az alanyi szintagnákból állítja össze az index tárgyszavait. Az eljárás helyességének bizonyítására mondattanilag helyes, de értelmetlen "hanghalmazt" elemez, amelyben csupán a kötőszavak, a prepozíciók és a ragok egyeznek meg a beszélt nyelvvel. Ezek alapján az olvasó meg tudja különböztetni az értelmetlen hanghalmazban is az alanyi, jelzői és állítmányi szintagnákat. Az eljárással 93 %-ban helyes tárgyszavak állíthatók elő gépi uton.

/H.G./

230

001.815.65.011.54

Gépi indexelési kísérlet. - /An experiment in automatic indexing/ - DAMERAU, F.J. - American Documentation, 16.k. 4.sz. 1965.okt. p. 283-289.

A szerző abból indul ki, hogy a dokumentum tartalmát információvisszakeresési célból valamely szó-jegyzékkel megfelelően meg lehet határozni, s hogy megfelelő eredményt biztosít, ha a szó-jegyzékben csak olyan szavak szerepelnek, melyek a dokumentumban előfordulnak. Kísérlete során azokat a kifejezéseket tekintette index-kifejezéseknek, melyek gyakorisága az adott dokumentumban statisztikailag váratlanul magas. Az átlagos gyakoriságot 1 millió szóból álló, szűk tárgykörre vonatkozó anyagból határozta meg, mégpedig oly módon, hogy ugyanazon szó előfordulásának tekintette az egyes és többesszámú alak, a jelen és multidő stb. előfordulását. Ezután 8 dokumentumot saját maga indexelt. Ezzel a szubjektív alapon, de nagy gyakorlatára való tekintettel megbízhatóan létrehozott indexszel hasonlította össze azt a gépi uton előállított indexet, mely az adott szövegben az átlagos előfordulási gyakoriságnál gyakrabban használt szavak gyakorisági értékkel súlyozott jegyzékéből jött létre. Az eredményt igen bátoritónak találta.

/V.P./

231

001.815:681.323

Dóczy
A Chemical Abstract elektronikus számológéppel készített forrásjegyzéke. - /A computer-based source inventory of Chemical Abstracts/ - BERNAYS, P.M. - COE, K.L. - WOOD, J.L. - Journal of Chemical Documentation, 5.k. 4.sz. 1965. p. 242-249.

A Chemical Titles-hoz minden egyes, a Chemical Abstracts-ban referált közlemény címét, szerzőjét négyjegyű kóddal a közlétevé forrást /folyóiratot stb./, ennek kötet-számát és a közlemény oldal-számaait gyűjtötték ki. A négyjegyű un. Coden kód alapján forrásjegyzéket állítottak össze. Ebből hét jellemző adatfajta állítottak össze: 1. a Chemical Abstracts egyes oldalainak /tehát ezek alapján az egyes szakmai fejezetek/ referátum-sűrűségét; 2. a primér kiadványonként /folyóiratok stb./ a megjelentetett referátumok számát az értéktelen kiadványok kiszűrésére; 3. a primér kiadványok irodalmi hivatkozásainak számát esetleges új primér kiadványok "felfedezésére"; 4. ugyanazt mint a 2. pontban, de a Chemical Abstracts fejezeteinek bontásában, a fejezetek közötti arányok ellenőrzésére; 5. a 300 külső referáló fizetési jegyzékét; 6. a belső referálók által készített referátumok jegyzékét; 7. könyvtári referálókártyákat azokról a dokumentumokról, amelyek sok tárgyszót tartalmaztak. Az eljárás során a Coden kód kis redundanciája hátránynak bizonyult, ezért tervezik, hogy tízjegyű kódolásra térnek át.

/H.G./

232

002:341.16:001

Dóczy
Műszaki és tudományos dokumentáció az UNESCO 1965-66-os programjában. - /Scientific and technical documentation in UNESCO's 1965-66 programme/ - VICTORIA, A.P. - Revue Internationale de la Documentation, 32.k. 4.sz. 1965. p. 130-135.

Az UNESCO teljes költségvetése az 1965-66. évekre kerek 100 millió dollár, s ebből 180 ezer dollárt fordítanak az UNESCO műszaki és tudományos tájékoztatási programjára. Az összeg nem olyan kicsi, mint amilyennek látszik, mivel számos esetben a kiadások egy részét a kormányok maguk viselik. Adminisztratív szempontból módosulást jelent, hogy két osztály is részt vesz a program vitelében. /A szervezeti kapcsolatokat egy ábrán részletesen bemutatja./ Az UNESCO programja 3 fő területre terjed ki: 1. közvetlen együttműködés a tagországokkal; 2. a tevékenységek koordinálása nemzetközi szinten; 3. tájékoztatás a meglévő szolgáltatásokról és lehetőségekről.

1. Ennek keretében az UNESCO segíti a fejlődésben levő országokat saját tájékoztatási rendszerük kiépítésében. Vezető szakembereik számára kongresszust rendez, és elősegíti megfelelő szakemberek kiképzését az általa szervezett központokban.

2. A nemzetközi szintű koordináció kiterjed a nemzetközi, regionális és országos tájékoztatási szervek munkájára. Ennek érdekében szűkkörű megbeszéléseket szervez, melyeken nem kötelező jellegű, de nagy jelentőségű ajánlások születnek. /Szabványok stb./ Külön gondot fordítanak statisztikai vizsgálatok lefolytatására elektronikus szá-

526

mitógéppel, valamint a nemzetközi kongresszusok információ áramlásának tanulmányozására, a dokumentáció gépesítésével kapcsolatos erőfeszítések koordinálására törekszenek. Kiemelt téma a fordítások kérdése is.

3. Több kiadványt szentelnek a meglévő tájékoztatási források ismertetésének a felesleges párhuzamosságok kiküszöbölésére. /V.P./

233

002.004/73/

A nemzeti műszaki tájékoztatási rendszer felé. - /Toward a national technical information system/ - HOSHOVSKY, A.G. - ALBUM, H.H. - *Handwritten: H.H. Album*
American Documentation, 16.k. 4.sz. 1965.okt. p. 313-322.

Sajnálatos módon az Egyesült Államokban még mindig nincs folyamatban országos jellegű tájékoztatási rendszer kiépítése. Jelen tanulmányban a szerzők először az eddig tett fontosabb javaslatokat vizsgálják meg, keresve azokat a tényezőket, melyek megakadályozták, hogy valóban országos koncepció alapjává váljanak. Ilyen volt a központi gyűjtő tár elgondolása, ahova valamennyi kéziratot be kellene küldeni, s ahonnan bármely anyagról másolatot lehetne kapni. Ezzel ellentétes a nagyobb szubvenció koncepciója, mely a szétszórt magánintézmények nagyobb állami támogatását javasolta. A szerző szerint feltétlenül a meglévő szervekből kell kiindulni, de egy koordináló szervet is kell létesíteni. A rendszer létrejöttének feltétele, hogy a meglévő szervek felismerjék a közös célokat, hajlandók legyenek a közös rendszerben való részvételre és hogy megfelelő kapcsolat alakuljon ki közöttük. A javaslat szerint a munkát egyenrangú partnereként meg kell osztani az állami és magánszervek között. A tárolást mind központi, mind decentralizált formában biztosítani kell. Közös kormányzati - nem kormányzati mechanizmust kell szervezni a rendszer irányítása és ellenőrzése céljából. /V.P./

234

002.5

A tájékoztatási igények tanulmányozásának módszere. - /Metodika izucsenija informacionnüh zaproszov/ - POPILOVA, L.L. - Naucsno-Tehničeskaja Informacija, 12.sz. 1965.dec. p. 13-17.

A tájékoztatási tevékenység tökéletesítése korszerű körülmények között nem oldható meg a tájékoztatási igényekre vonatkozó teljes és pontos adatok ismerete nélkül.

A tájékoztatási igények jellegére és szerkezetére vonatkozó tanulmányok feltárták a leggyakrabban igénybe vett információs forrásokat. Az utóbbi időben szaporodnak az információs igények vizsgálatával foglalkozó közlemények, amelyek elsősorban a kutatás módszerére terjednek ki. Ezek elemzése azt mutatja, hogy két fő irányt lehet megkülönböztetni: kutatók szűk csoportjának tanulmányozását és a tematikai elv szerint csoportosított információs forrásokat.

Az információvisszakeresés folyamata meghatározásának legelter-

jedtebb módszerei: a hivatkozások összeállítása ill. számlálása a nyomdai munkákban és a felvilágosítás beszerzése közvetlenül a szakembertől /ankétok, beszélgetések/.

Az elkészített táblázatok bemutatják a források eloszlását az olvasók csoportjai szerint, az igények megoszlását, az időráfordítás megoszlását az információk visszakérésére.

/P.S./

235

002.5

Tudósok és szakemberek információs igényeinek kutatása mint a "Könyvtár és tudományos tájékoztatás" kérdése első szakaszának kidolgozása. - /Iszszledovanie informacionnüh zaproszov ucšenüh i szpecialisztov kak pervuj etap razrabotki problemü "Biblioteka i naucsnaja informacija"/ - KIRPICSEVA, I.K. - Naucsno-Tehnicoszkaja Informacija, 12.sz. 1966.dec. p. 10-12.

"A könyvtár és a tudományos tájékoztatás" probléma kidolgozását az M.E.Saltükov-Scsedrin nyilvános állami könyvtár vezeti. E munka első lépcsője tudósok és szakemberek információs igényeinek tanulmányozása, amelynek keretében adatokat gyűjtenek a könyvtári olvasóként jelentkező tudósok és szakemberek összetételéről, könyvtárban végzett munkájuk jellegéről, személyi könyvtáraikról, bibliográfiai igényeikről stb.

A szükséges felvilágosítások megszerzése végett a könyvtári adatszolgáltatást sokoldalú elemzésnek vetik alá, amely a tudósok és szakemberek információs szükségleteire vonatkozik. E vizsgálódás külön intézkedések alapján is történik, amelyek a könyvtárak szokásos nyilvántartási munkája keretében nem fordulnak elő mint ankétok, olvasói konferenciák stb.

A kutatási program tervezetében több javaslat szerepel: egyedi tájékoztódás, a könyvtári-bibliográfiai szolgálattal kapcsolatos igények tudósok és szakemberek részéről, ankétok lefolytatására vonatkozó instrukciók stb.

A kutatás programját oly módon állították össze, hogy biztosítsa megbízható, teljes, a gépi feldolgozásra alkalmas információk nyerését valamennyi tanulmányozott tényezőre nézve.

A kutatási programtervezet széleskörű megvitatása és különböző könyvtárakban való kísérleti kipróbálása célszerű.

/P.S./

236

002.5

Többágazati információs szolgálat rendszerének kidolgozási módszere. - /O metodike razrabotki mnogootraszlevoj szisztemu informacionnogo obszluzsivanija/ - SZARKISZOV, N.G. - BESZKIN, I.A. - KORSZAK, V.K. - Naucsno-Tehnicoszkaja Informacija, 12.sz. 1965.dec. p. 3-9.

A szovjet információs szolgálatok egész sorának tanulmányozása azt mutatja, hogy létrehozásukkor alkalmazott ágazati elv ellenére a megvalósult tájékoztatás lényegében többágazati. Ennek magyarázata

528

az a szükségesség, hogy biztosítani kívánják az ágazat műszaki-tudományos tájékoztatását mind vegyes kérdésekben, mind olyan széleskörű problémákban is, amelyekben a népgazdaság minden ága érdekelt.

Ilyen tájékoztatási rendszer létesítésekor célszerű a matematikai módszerek alkalmazása és a tömeges kiszolgálási elmélet felhasználása, amikor a belépő áramlasként a felhasználók műszaki-tudományos tájékoztatásra vonatkozó igényeit veszik tekintetbe. A tömeges kiszolgálási elmélet alkalmazása lehetővé teszi a rendszer tevékenységének mennyiségi kiértékelését.- A vázolt számítási módszer bármely „többágazati” információs szolgálat rendszerének meghatározására felhasználható.

A rendszer alkalmazása előtt szükséges az igények és felhasználók csoportok és osztályok szerinti felosztása. A „többágazati” tájékoztatási rendszer tevékenysége hatékonyságának mutatószáma az igények egybeesési együtthatója. A műszaki-tudományos tájékoztatás áramlása kialakításának folyamata és a központi tájékoztatási anyaggyűjtemény munkájának technológiája fontos kérdés.

/P.S./

237

002.513.5

Információkeresés. A tájékoztató és dokumentációs rendszerek problematikájához. Első közlemény. - /Information retrieval. Zur Problematik der Informations- und Dokumentations-Systeme./ - HUNGERMANN, E.H. - Bürotechnik + Automation, 6.k. 10.sz. 1965.okt. p. 442-448.

A több részben közölt tanulmány a tájékoztatórendszerek rendeltetésével, rendszertani alapjaival, valamint szerkezetének egyes kérdéseivel foglalkozik. Az utóbbi években előtérbe került a szakirodalmi tájékoztatás területén az elektronikus adatfeldolgozó berendezések igénybevétele. E berendezések racionális felhasználása megköveteli az információtranszformálás logikai és nyelvészeti problémáinak megoldását. Az élőnyelven létesült információt ugyanis gépnyelvre kell áttenni. Ez bizonyos előmunkákat követel, amelyeket sokszor nem vesznek elég komolyan. Ennek hatása aztán előnytelenül befolyásolja a tájékoztatási rendszert.

Az első közlemény két problémakört tárgyal. Az első a tájékoztatási szolgáltatásokkal, azok feladataival foglalkozik. Háromféle tájékoztatási szolgáltatást különböztet meg: referáló jellegű /szakirodalmi gyors-tájékoztatók, referálólapok/, differenciáltat /különféle indexek/, szelektíven specializáltat /címzetteknek meghatározott témákra szóló tájékoztatás/. A másik problémakör a mechanizált tájékoztatás munkafolyamati és szervezeti skémáját tárgyalja. Szól a dokumentumok begyűjtéséről, archiválásáról, feltárásukról, a feltárás intellektuális eszközeiről, mint a hierarchikus osztályozó rendszerekről, az ahierarchikus rendszerekről, azaz a deskriptor-rendszerekről, a strukturált-rendszerekről, azaz a tézauruszokról. Ezt követi a jelzetelés és a kódolás problémáinak taglalása. /O.G./

238

002.513.5

Információkeresés. A tájékoztató és dokumentációs rendszerek problematikájához. Második közlemény. - /Information retrieval. Zur Problematik der Informations- und Dokumentations-Systeme/ - HUNGER-MANN, E.H. - Bürotechnik + Automation, 6.k. 11.sz. 1965.nov. p. 490-494.

A második közleményben folytatódik a mechanizált tájékoztatás munkafolyamati és szervezeti skémájának taglalása. E részben a skéma két utolsó fokozatát, az információk tárolását és keresését tárgyalja. Ismerteti a különféle tároló közegeket, kapacitásaik és költségeik nagyságrendjeit. Majd az adattárolás két módjáról, a dokumentumonkénti és a fogalmankénti tárolásról szól, bemutatva mindkettőnek előnyös és hátrányos vonásait. Ezután a keresés problémáját vizsgálja, mind a manuális, mind a gépi válogató eljárások és berendezések szempontjából.

A következő fejezet a dokumentációs rendszerek értékelésével foglalkozik. Mivel a dokumentációs rendszerek paraméterei rendkívül eltérők és nem összemérhetők, egyértelmű értékelés nehezen adható. Ezért kiválaszt két paramétert: az idő- és költségsszükségletet, s ezek szempontjából vizsgálja a rendszereket. Majd a dokumentációs rendszer kiválasztásánál figyelembe veendő kritériumokat ismerteti. A nem-elektronikus dokumentációs rendszerek kritériumait táblázatba foglaltnak adja. Az elektronikus adatfeldolgozóberendezésekkel üzemeltethető dokumentációs szolgáltatások lehetőségeinek bemutatásával zárja tanulmányának ezt a részletét.

/O.G./

239

002.513.5

Helyi információvisszakeresési rendszer tervezése. - /Do-it-yourself-retrieval system design/ - SCHULTZ, G.K. - Special Libraries, 56.k. 10.sz. 1965. p. 720-723.

Általános vélemény, hogy kis visszakereső rendszerek mindenféle berendezéssel és technikai eljárással működőképesek. Ezek kialakítását azonban mégis meg kell határozni néhány tényező: a kis visszakereső rendszerek inputjai és outputjai lehetnek később egy nagy rendszernek, "kezelők" személyi változásakor is működőképeseknek kell lenniük stb. Ezért helyes, ha a kis rendszerek tervezését is mindenre kiterjedő gondossággal végzik. Ehhez nyújtanak segítséget a rendszer inputja, működése és outputja szerint kialakított tervezési szempont-gyűjtemények. Ezek mindegyike külön sorolja fel az anyagi, a személyi és a berendezési szempontokat. Példa mutatja be, hogy a szempontoknak az adott rendszer milyen paraméterei felelnek meg. A gyűjtemény nagyságára, növekedésének mértékére, a visszakeresési igények számára, a válaszadás sebességére, a "kezelők" szakértettségére, a szükséges berendezések fajtájára stb. vonatkozó paraméterek így egyrészt meghatározhatnak a feltételeket kielégítő kis visszakereső rendszereket, másrészt megszüntethetik azokat a változtatásokat, amelyeket meglévő rendszerekben végre kell hajtani ahhoz,

530

hogy megváltozott körülmények között zavartalanul működjenek. /H.G./

240

002.513.5

Néhány alapvető megjegyzés a visszakeresés vizsgálatáról.
/Some basic comments on retrieval testing/ - FAIRTHORNE, R.A. - The Journal of Documentation, 21.k. 4.sz. 1965.dec. p. 267-270.

Vizsgálat nem jelent érvényesítést. Először a rendszer célját kell meghatározni és aztán, hogy mennyire éri el azt. De a célt meghatározni is nehéz, mert lényegükben társadalmi rendszerekkel van dolgunk. Mi nem tudunk kielégítő kondíciókat a működésükre, csak szükségességeket.

1. Dokumentációs tevékenységek dokumentációs fogalmakban.

Az indexelés és visszakeresés teljesen automatikus módszere csak olyan szövegekhez alkalmazható, amelyek automatikusan írhatók. De bármilyen módszert használunk, ez attól függ, hogy hogyan irták a szövegeket, és milyen gyakran szükségesek a dokumentációs szolgáltatások. Hogy az olvasót informálja, félrevezeti vagy meglepi a kézbesített anyag, most kezdetnek irreleváns lehet. Ami számít, az az, hogy milyen fajta dokumentációs anyagot kérnek; hogyan kérik, és hogy milyen jól lát el a rendszer a kért anyaggal. Ésszerűtlen azt kérni a dokumentációs rendszertől: "add, amire szükségem van." Minél jobban ismeri a használó a tárgyat /azzal együtt, ahogy mások beszélnek róla/ - annál jobb szolgáltatást kap. Dokumentációs rendszer nem helyettesítheti teljesen a szerzót vagy az olvasót. Röviden, a dokumentációs rendszerektől nem várhatjuk, hogy használja a gyűjtemény dokumentumait - csak említheti őket.

2. A visszakeresés változatai.

Minden visszakereső rendszer megköveteli, hogy a visszakeresendő dokumentumok jelezve legyenek azon módok szerint, ahogy a használók meghatározott típusait érdekelhetik. Ez megköveteli, hogy az indexelő és a használó ugyanugy tudják, mi és hogy van leírva. A leíró katalógizálás használatakor az olvasó megkapja azt, és csak azt, amit kér. A másik esetben az olvasó nem ismeri ezeket a szabályokat, és kénytelen érdeklődését valami speciális nyelven kifejezni, az indexelő pedig ehhez alkalmazkodni. Bizonyos hibák elkerülhetetlenek, részben személyes okokból, részben a nyelv, vagy pedig a tárgyak természetéből kifolyólag.

A visszakereső nyelv /retrieval language/ nem engedheti magát az érdeklődések egy felbecsülhető körére szorítani, de alkalmazkodnia kell az ezekkel az érdeklődésekkel korrespondáló dokumentumtömeg méreteihez és egyéb kombinatórikus tulajdonságaihoz /pl. átfedés/.
/Z.P./

241

002.513.5

A sűrített ismerettárolás gyakorlatából. - /Aus der Praxis der Wissenspeicherung mit geringer Redundanz/ - FEITSCHER, W. - ZIID-Zeitschrift, 12.k. 6.sz. 1965. p. 173-175.

Míg a dokumentációra vonatkozó mennyiségi adatok általában könnyen felkutathatók, az információ-áramlás egységeire vonatkozó minőségi megállapítások már nagy nehézségekbe ütköznek. A szerző az ismerettárolás módszerének felhasználásával kapcsolatos gyakorlati megfontolásokat közöl.

Az egyes közleményeket három értékelési csoportba osztja. Az első csoportba az egy-, két- és háromdimenziós információk, a másodikba és harmadikba a sokdimenziós információk különböző típusai tartoznak. Az első csoport fő forrásai a szóbeli közlések és rövid feljegyzések, a másodiké a szacikkek és előadások, a harmadiké elsősorban áttekintések és a fejlődésről beszámoló jelentések. A dokumentációs és tájékoztató tevékenység eredményeinek első fokozata a bibliográfiák, második fokozata a referáló folyóiratok, ill. referátum-kartotékok, harmadik fokozata a monográfiák, áttekintések, kézikönyvek, ismerettárolók. Az első két fokozaton a manuális eszközökkel készült dokumentációs szolgáltatásokon kívül automatizált szolgáltatások is találhatók.

A témakomplexumok feldolgozása módszertani szempontból a fent említett három értékelési csoport diagramjai, sémái és táblázatai alapján történik. Az ismerettárolók folyamatos diagram útján sztatikus vagy dinamikus döntési modellé kapcsolhatók össze. Ennek előfeltétele az ismerettárolók megfelelő minősége. Ezzel kapcsolatban a cikk két ábrát közöl.

Hangsúlyozza, hogy módszerét nem tartja egyedül célravezetőnek. Szerinte a dokumentáció és tájékoztatás mindhárom fokozatára egyaránt szükség van, közöttük kívánatos százalékos arányt a tájékoztatás tartalma és a felhasználók összetétele szabja meg.

A jövőben a szellemi munka inkább a dokumentáció harmadik fokozatára fog irányulni, az első két fokozat rutinmunkáit pedig el lehet majd végezni elektronikus automata berendezések alkalmazása útján.

/G.I./

242

002.513.5

Az "Unité" rendszer: gépesített szabadalmi dokumentációs rendszer. - /"L'Unité" system: a mechanized documentation system for patent/ - NUYL, P.W. - Library Science, 2.k. 3.sz. 1965.szept. p. 260-274.

A szabadalmi dokumentáció specifikus problémái a következők: A dokumentumok száma igen nagy, a bennük levő információ értéke tartós, minden új dokumentum valami újdonságra utal, gyakran új szavakat használva, s az információ felhasználásának módja nem látható előre. Az "Unité" rendszer esetében a szabadalmi dokumentációt gépi lyukkártyákkal, természetes nyelvi, magukból a dokumentumokból kiválasztott szavak használatával, teljesen nyitott szótár és generikus, valamint specifikus fogalmak vegyes alkalmazásával oldják meg. A rendszer alapja, hogy minden szabadalmat 30-100 szóval jellemeznek, s minden szó első 19 betűjét lyukkártyába lyukasztják a szabadalom számával együtt. Négy hét alatt 1000 dokumentumot dolgoznak így fel, s ezt tekintik egy nagy csoportnak. A felhasznált szavak jegyzékét rendszeresen kinyomtatják gyakoriságukkal együtt. Ezután készítik el

az "Unité" kártyákat, melyek szabadalmanként 7 tárgyszót tartalmaznak a szabadalom számával együtt. A visszakeresés speciális egységgel kiegészített ICT szorterrel történik: a kérdés tárgyszavait ún. "kérdéskártyákba" lyukasztják, és a hasonló tárgyszavakat tartalmazó dokumentumkártyákat a gép kiemeli. Maguknak az "Unité" kártyáknak a felhasználásával koordinált indexek nyomtathatók ki. Külön figyelmet érdemel a szavak kódolásának újabban bevezetett érdekes megoldása.

/V.P./

243

002.513.5:164

Információvesztés és információhiba vizsgálata a deszkriptoros tájékoztatás-visszakereső rendszerekben. - /Iszszledovanie poter' informacii i informacionnogo suma v deszkriptornüh informacionno-poiskovüh szisztemah/ - SZOKOLOV, A.V. - Naucsno-Tehnicoszkaja Informacija, 12.sz. 1965.dec. p. 23-28.

Az információvisszakereső rendszer közvetítőként fogható fel az információigénylők és az információvisszakereső rendszer memória-tárába bevitt dokumentumok szerzői között. Ennélfogva a rendszer fő feladata, hogy az információk teljes és helyes továbbítását biztosítsa a szerzők és az igénylők között. E feladat teljesítésének hatásfokát olyan mutatószámokkal lehet jellemezni, mint az információvesztések és az információhibák. Az információvisszakereső rendszeren mindenekelőtt a visszakeresésre használt nyelvet és a visszakeresés programját értik. A visszakereső rendszer megvalósításának gépi eszközei másodrangú jelentőséget kapnak, és miután ezeknek az eszközöknek változása nem jelenti azt, hogy másik információvisszakereső rendszerre térünk át, nem is csökkentheti az információvesztést és az információhibát.

Az információvesztések és információhibák függenek a deszkriptoros visszakereső rendszerben a felhasználásra kerülő információvisszakereső nyelvtől és az információvisszakeresés programjától.

A hat vizsgált rendszer a következő nyelveket alkalmazza:

természetes nyelv nyelvtani alakokkal, természetes nyelv nyelvtan nélkül, természetes nyelv egytövi szóformákkal, kulcsszavak a szövegből, deszkriptoros nyelv nyelvtan nélkül és deszkriptoros nyelv nyelvtannal.

100 dokumentumon végeztek kísérletet, amelyhez 50 kérdést állítottak össze; ezeket olyan deszkriptorok számának függvényében osztották fel 3 csoportra, amelyek 2, 3, 4 visszakereső modellekben szerepelnek.

/P.S./

244

002.513.5:676.815.2

Réselt lyukkártya alkalmazása információvisszakeresésre. - /Primenenie scelelüh per'okart dlja informacionnogo poiszka/ - BARINOVA, Z.B. - Naucsno-Tehnicoszkaja Informacija, 12.sz. 1965. p. 29-35.

A réselt lyukkártyák több előnyt kínálnak egyéb fajta lyukkártyákkal szemben. Ezek egyik legfontosabbika az osztályozás gyorsasága és kényelmes volta: bármilyen jellemző szerinti osztályozás egy munkafogással valósítható meg, holott a peremlyukasztású kártyáknál ilyen esetben 4 oldalon kell a válogatást elvégezni. Leglényegesebb azonban az időmegtakarítás: a vázolt 9000 kártyából álló készlet esetén peremlyukasztás használatakor több jellemző visszakeresésére, amennyiben egy oldalon történik a feljegyzés, mintegy 2 óra szükséges. A lyukkártyák 4 oldalán végzett jelölés esetén a válogatás már 7-8 órát igényel.

A réselt lyukkártyák esetén, ahol az összes lyukasztás a kártya egy oldalán helyezkedik el, a visszakeresési jellemzők száma gyakorlatilag nincs hatással a szelektálás idejére és 9000 kártyából álló készletből a visszakeresés legfeljebb 1 órát igényel.

A réselt lyukkártyák - azonkívül, hogy tartósabbak - területük 2/3 részében mentesek a lyukasztástól és így e mezőben referátumokat, ábrákat lehet elhelyezni, ami nagyban növeli a réselt lyukkártyák információ-befogadóképességét.

Szükséges, hogy a deszkriptorok megjelenési valószínűsége tekintetében statisztikai elemzést végezzünk és számításokat folytassunk a deszkriptorok jegyzékének összeállítására és a kód kiválasztására alkalmazásával.

/P.S./

245

002.513.5:608.3

Gondolkodási folyamatok szabadalmi igényvizsgálatokkor kézi és gépi visszakereső rendszerek alkalmazása esetén. - /Patterns of thinking in searching patent applications by manual and machine-assisted methods/ - CORNOG, J.R. - ELLIS, P.P. - Journal of Chemical Documentation, 5.k. 4.sz. 1965.nov. p. 215-225.

Dőljegyzet

Az évi 60 ezer hazai szabadalommal gyarapodó USA Szabadalmi Hivatalban az igényvizsgálatnak különös jelentősége van. Hatékonyságának növelése érdekében azt elemezték, hogy milyen gondolkodási folyamatokat végeznek az igénykutatók, ha kézi és ha gépi visszakereső rendszerekkel dolgoznak. A két megoldásban észlelt gondolkodási folyamatokat folyamatábrák tartalmazzák. Az eredmények egybevetéséből a következő tapasztalatok vonhatók le: 1. A gépi visszakeresés során támadó ötletszerűség; 2. A kézi rendszerben a keresés előtt annak fogalmait "osztályozzák", a gépi rendszerben tetszőleges logikai kapcsolatokkal szimultán visszakeresés lehetséges; 3. A gépi rendszerben a visszakeresett dokumentum vagy releváns vagy nem - a kézikönyvben a hajlékonyabb az elbírálás, a visszakeresetteket is viszonyítják egymáshoz; 4. A kézi eljárás során több dokumentumot vizsgálnak mélyrehatóbban, mint a gépinél; 5. A gépinél a visszakereső szellemileg a folyamat elején a legaktívabb, a kézinél a folyamat közben, az elbírálás legkétségeesebb eseteiben; 6. A gépi eljárás programozása rutinfeladattá válik, a kézikönyvben személyesen is érdekeltté válik a kutató; 7. A gépi rendszerben a kézzel ellentétben nem lehet a folyamat során megváltoztatni a "programot", ha a részeredmények azt megkívánják is; 8. A kézi rendszer egyszerre több kérdés-megfogalmazással is kezdheti a visszakeresést - erre a gépi eljárás képtelen.

/H.G./

Számológépek inputjának és programjainak összeegyeztethetősége. -
/Compatibility of computer input and programs/ - GRIFFIN, H.L. -
Special Libraries, 56.k. 10.sz. 1965.dec. p. 700-704.

Az elektronikus számológépek felhasználása mind jobban terjed a könyvtárakban. Ez felveti a különböző számológépes rendszerek közös inputjának kérdését. A közös input egyik lényeges kérdése az, hogy a különböző rendszerű címleírások esetében az egyes számológépek "felismerjék" a címleírások részadatainak jelentését. Ez pl. alapja egy anyag több szempontu feldolgozásának ugyanarról az inputról. A jelentések felismerése lehetővé teszi a számológépek programozását olyan feladatokra, hogy az inputot a helyi feldolgozás szabályai szerint alakítsák át. Különleges problémát jelent a különálló jelekkel és a szavakkal dolgozó számológépek információinak konvertálása. A különböző programnyelvek is nehézséget okoznak: a COBOL pl. alkalmas a szavakkal dolgozó IBM 7090-es számológépek, de nem alkalmas a különálló jelekkel dolgozó IBM 1401-es számológépek információinak konvertálására. Végül az egyes számológépek egységeinek összetétele is befolyásolja az egyik számológép inputjának és programozásának átvételét egy másik számára.

/H.G./

A dokumentológia. - /La documentologie/ - ISAKOVIC, D. - Revue Internationale de la Documentation, 32.k. 4.sz. 1965. p. 152-153.

A FID mindeddig nem talált megfelelő fogalmat annak az új tudományágnak a megjelölésére, amely most van világszerte kifejlődőben. Programjában megkísérelte a "dokumentáció" meghatározását, a szerző azonban MIHAJLOV, VERHOEF, POLUSKIN és mások cikkei alapján rámutat arra, hogy még mindig nincs általánosan elterjedt, közös és megfelelő kifejezés ezen új tudományág megnevezésére, hanem vegyesen, felváltva és más-más értelemben használatos a "dokumentáció", "információ", "tájékoztatás" kifejezés. Nem kíván új, pontosabb fogalmat bevezetni, csupán vitát kezdeményez a fenti kifejezések értelmének tárgyában. Rámutat arra, hogy Nyugaton a dokumentáció kifejezést tekintik összefoglaló jellegűnek, míg a szocialista országok többségében az információ kifejezést használják hasonló értelemben. Így tulajdonképpen szinonimák lennének. Ujabbban azonban az információ új értelemben, mint "tudományos információ" ismét más jelentést kap. A szavak ily módon történő használata zavarokat és félreértéseket okoz. Hasonló zavaró jelenségek érvényesülnek az osztályozás, indexelés, kódolás stb. fogalmak esetében is. A zavaró jelenségek kihatnak továbbá a könyvtári és tájékoztató munka, a könyvtáros és dokumentátor meghatározásának területére is, és ily módon már magát a konkrét munkát is zavarják.

/V.P./

A Kultur-intézetben /Insztitut kulturü/ lefolytatott műszaki tájékoztató tanfolyamok módszerei.- /O prepodavanii kursza tehniczeszkoj informacii v insztitute kulturü/ - TEPILOV, D.Ju. - Tehniczeszkie biblioteki SzSzsZR, 8.sz. 1965. p. 17-19.

A leningrádi Kultur-intézetben az 1963-64-es oktatási évben kezdtek meg a "Műszaki tájékoztatás és propaganda" című tanfolyamok szervezését. Először csak levelező oktatást folytattak, majd 1965-ben áttértek a nappali oktatásra is. A tanfolyamok tematikájában a szakirodalmi tájékoztatás módszereinek, az információvisszakereső rendszerek alapelveinek és reprográfiai módszerek ismertetésének egyaránt helyet biztosítottak. A tanfolyamok felépítése a következő:

I. rész: A műszaki információk megszervezése és a tájékoztatás módszertana. 8 óra előadás, 8 óra gyakorlat.

II. rész: Információ-visszakereső rendszerek. 16 óra előadás, 12 óra gyakorlat. Az előadások során ismertetik a gépi információ-visszakeresésre történő áttérés módszereit, a rendszerek gépi megoldását, s a szükséges gépi bizonylatokat.

III.rész: Sokszorosító és reprográfiai technika. 20 óra előadás, 26 óra gyakorlat. Ismertetésre kerülnek a hagyományos fényképezési eljárások, a xerox és termo-másolás, a mikrofilmezés és a sokszorosító eljárások.

/V.P./

Bibliográfiai és tájékoztató munka a Bolgár Tudományos Akadémia rendszerében.- /Szpravocsno-bibliograficeszkaja i informacionnaja rabota v sziszteme Bolgarszkoj Akademii Nauk/ - LASZKEEV, N.A. - Szovetszkaja Bibliografija, 94.k. 5.sz. 1965. p. 83-89.

A Bolgár Tudományos Akadémia könyvtári hálózata 40 könyvtárat fog át és rendszeres tájékoztató munkát folytat a következő területeken: propagálja a bolgár tudomány új eredményeit, bibliográfiákat készít a tudományos kutatási témákhoz kapcsolódó szakirodalomról, és információvisszakeresést végez adott kérdésekkel kapcsolatban. A munkát egységes katalógus könnyíti meg, mely a teljes hálózat anyagára kiterjed. Nagy gondot fordítanak az ujonnan kiadott bolgár művek és az új külföldi beszerzések kiállításokon történő propagálására. Gyakran rendeznek tematikus kiállításokat is. Külön csoport foglalkozik azzal, hogy a másodlagos irodalom felhasználásával szakirodalmi tájékoztató kartotékokat épít ki. Az Akadémia Központi Könyvtára szakterületenként rendszeresen ad ki bibliográfiákat, melyek a szakirodalmi tájékoztatás fő eszközei az országban. Rendkívül jelentős a Központi Könyvtár koordináló és oktató tevékenysége az akadémiai hálózaton belül, és legújabbban ezt a koordináló tevékenységet valamennyi bolgár műszaki és tudományos könyvtárra kívánják kiterjeszteni.

/V.P./

A műszaki információ és a bibliográfia ill. könyvtárügy kapcsolata. - /K voproszu o vzaimosvzjazni naucsnoj informacii sz bibliografiej i bibliotecsnum delom/ - FONO TOV, G.P. - Szovetszkaja Bibliografija, 93.k. 5.sz. 1965. p. 28-38.

A szerző CSUBAR'JAN és MIHAJLOV cikkeit elemezve fejti ki a tudományos tájékoztatás és a bibliográfia ill. könyvtárügy kapcsolatáról vallott felfogását. Rámutat arra, hogy míg a hazai eredmények megismerésében nagy a nem-publikált irodalom jelentősége, a külföldi eredményeket gyakorlatilag csak a publikált irodalomból lehet megismerni. Minden ország érdekelt abban, hogy a többi országok minél több műszaki és tudományos eredményt publikáljanak. Az új gépi információ tároló és közlő rendszerek nem helyettesítik a publikált irodalmat, hanem éppen annak fejlődését, jobb felhasználását teszik lehetővé. A bibliográfia a tudomány és technika kiszolgálásában óriási szerepet játszik, és nincs más eszköz, mely lehetővé tenné a nyomtatott irodalomban történő eligazodást. Vitába száll a szerző MIHAJLOV azon megjegyzésével is, mely a referálási és annotálási tevékenységet kizárólag műszaki tájékoztatási tevékenységnek minősíti, s rámutat arra, hogy mindkettő jelentős szerepet játszik a könyvtári munkában. Véleménye szerint a tájékoztató szervek feladata nem az, hogy elkészítsék a bibliográfiai kiadványokat és mutatókat, hanem az, hogy felhasználják ezeket. Semmiképpen sem szabad lecsökkenteni a könyvtárak jelentőségét és szerepét, és helyesen kell értékelni a tájékoztatás és könyvtárügy kapcsolatát, egyiket sem alárendelve a másiknak.

/V.P./

Dokumentációs szolgáltatások és könyvtári együttműködés a társadalomtudományokban. - /Documentation services and library cooperation in the social sciences/ - WALFORD, A.J. - The Journal of Documentation, 21.k. 4.sz. 1965.dec. p. 256-260.

1. Dokumentációs szolgáltatások.

A társadalomtudományok dokumentációs problémái kevésbé megdöbbenőek, ha tekintetbe vesszük, hogy figyelenreméltó átfedés van e tudományok /politika, gazdasági tudományok, statisztika, jog, szociológia, pszichológia, nevelés/ között. Amit a bibliográfiai szolgáltatások nyújtanak egy különleges területre, potenciális minta az összes többi terület számára.

A továbbiakban a szerző kritikus beszámolót ad a társadalomtudományok fontos bibliográfiai segédeszközéről Angliában.

2. A társadalomtudományok nemzeti kölcsönkönyvtára.

A Brit Akadémia jelentése /Research in the Humanities and the Social Sciences, 1965/ feltárta könnyen hozzáférhető számottevő könyvtári anyag hiányát, hangsúlyozta az együttes beszerzés értékét, és támogatta a könyvtárközi kölcsönzést. A tudományos és műszaki könyvtáraknak hathatós képviselőjük van a Tudományok Minisztériumában,

hasonló szerv kellene a human- és a társadalomtudományoknak is.

Ilyen típusu nemzeti kölcsönkönyvtár pénzügyi okokból nem jöhetett létre, de egy nemzeti könyvtárközi kölcsönző szolgálat, mint a meglévő gyakorlat bővítése, lehetséges és szükséges is. A Központi Nemzeti Könyvtár /National Central Library/ vezető szerepet játszana ilyen szolgáltatásban.

3. A könyvtárak együttműködése.

Könyvtárak együttműködése regionális tanulmányok anyagának gyűjtésére /pl. Afrika, Latin-Amerika, Szláv-Európa/ nemrégem került előtérbe. Így a SCOLMA /Standing Conferenc on Library Materials on Africa/ megkísérli megszervezni az afrikai anyag gyűjtését a brit könyvtárak között.

1959-ben Barbara KYLE hangsúlyozta a kifizetődőbb szolgáltatások szükségességét. D.J. POSKETT figyelmeztetett a spontán szolgáltatások ellen, amelyek nincsenek tekintettel arra, amit mások már megtettek, vagy tesznek. Rámutatott, hogy kevés kapcsolat van a kutatók és az információ specialistái között. Ez a helyzet javulóban van. Aslib 1964. november 5-én tartott egy dokumentációs értekezletet kriminológiáról, mint tudományok közötti tárgyról. Más ígéretes egynapos konferencia volt a "könyvtáros-statisztikus kapcsolatok a gazdasági statisztikában" tárgyában 1965. július 5-én. A nemzeti központ szükségessége tájékoztatás, információ és bibliográfiai szolgáltatások koordinálására, a tárgya egy 1965-ös Library Association albizottsági jelentésnek.

/L.F./

252

002.55:380.13

Az ipari piackutatás információ-szükségletei. - /The information requirements of industrial marketing research/ - MACLEAN, I. - Aslib Proceedings, 17.k. 11.sz. 1965. p. 308-316.

Az ipari piackutatás létrejöttét három tényező sarkallta: 1. a műszaki fejlődés mind gyorsabb üteme; 2. az iparvállalatok növekedése; 3. az iparvállalatok gazdasági vezetésének mind nagyobb mozgékonyasága. Jelentőségére rávilágít, hogy Angliában az iparvállalatok egymás közti árucseréjének értéke háromszorosa volt a fogyasztói piac árufelvételének. A piackutatás információ-szükségleteinek öt típusa a következő: 1. a piac összetételéről szóló információ /pl. egy árucikken belül milyen fajta iránt milyen a kereslet/; 2. a piacszerkezetéről szóló információ /az ipar és a fogyasztók földrajzi megoszlása, a különböző fogyasztórétegek elemzése/; 3. piaci trendekről szóló információ /az azonos terméket előállító iparvállalatok fejlődése, milyen termék milyen más termék szorított ki a piacról/; 4. az áruforgalomban való részesedéséről szóló információ /megszűnő és új megrendelések, árpolitika, minőségvizsgálat stb./; 5. iparvállalatok cím- és részletes termelési adatai. A piackutatás látogatásos, telefon-interjú és postán küldött kérdőíves formáin túl szakemberei igen nagy haszonnal forgathatják az olyan kiadványokat, mint a British Technology Index; tevékenységükben azt kell szem előtt tartani, hogy a gazdasági vezetés vagy nem ismeri a publikált információ-

ókban rejlt hasznos adatokat, vagy nincs ideje azok "kibányászására".

/H.G./

253

002.55:53.007+54.007

Fizikusok és vegyészek tájékoztatási igényeinek vizsgálata. -
/Survey of information needs of physicists and chemists/ - AIMS, A. -
Journal of Documentation, 21.k. 2.sz. 1965.jun. p. 83-112.

Az átfogó vizsgálat célja az volt, hogy a meglévő tájékoztatási kiadványok és szolgáltatások javítását tegye lehetővé; nem ideális megoldás felvázolását tűzték ki feladatul. A kérdőíves igénykutatásba a fizikusok és a vegyészek szervezeteiből több mint 6000 tagot vontak be, ezek közül 3000 küldte vissza kitöltve a kérdőívet. A tájékoztatás felhasználása a fizikusok és a vegyészek körében nagyjából azonos volt. A leggyakoribb tájékoztatási forrásoknak a referátumok és az elsődleges közlemények bizonyultak, a legkevésbé a szabadalmakat és a kutatási jelentéseket használják. Érdekes eredmény, hogy mind a kutatás, mind a retrospektív tájékozódásban alig marad el a referátumok mögött a pusztán címleírások felhasználása. Különösen nagy az igény a referálólapok iránt, ezeknek azonban az igények szerint nem kell kiterjeszteni anyagukat a szabadalmakra. Az elsődleges közleményeket két formában kellene rendelkezésre bocsátani; először a jelenleginél rövidebb formában kellene közreadni, majd igénylésre a jelenleginél részletesebb formában megküldeni. Végül az információvisszakeresés módszereiről állapították meg, hogy azokat jelentősen fejleszteni kell, ha a kutatók igényeinek eleget kívánnak tenni.

/H.G./

254

002.55:65.011.44

A tájékoztatás gazdaságossága. - /Zur Ökonomie der Information/
- ZEKALLE, R. - ZIID-Zeitschrift, 12.k. 6.sz. 1965. p. 161-164.

A tájékoztatás gazdaságosságával kapcsolatban két kérdést kell feltenni: 1. milyen mértékű pénzügyi ráfordítás szükséges a tájékoztatáshoz; 2. milyen haszonnal jár a tájékoztatás? - A tájékoztatáshoz szükséges pénzügyi ráfordítás elvileg megállapítható mind az egyes tájékoztató intézményeknél, mind egy-egy gazdasági ágon belül, végső soron pedig az egész népgazdaság területén. A tájékoztatás pénzügyi ráfordításaira vonatkozó vizsgálatokat az NDK-ban mostanáig nem végeztek, a Központi Tájékoztató és Dokumentációs Intézet /ZIID/ feladata ilyen jellegű kutatások végzése a közeljövőben.

A tájékoztatás hasznát nem szükséges pontos márkaösszegben megállapítani, lényeges azonban annak a megállapítása, hogy a tájékoztatással kapcsolatos ráfordítás milyen arányban áll a népgazdaság más területein eszközölt ráfordításokkal. STANEK professzor számításai szerint 1970-ben a tájékoztatással kapcsolatos személyi költségek - egy évre számítva - 190 millió márkát fognak kitenni. Ez az

összeg az NDK bruttó termelése értékének 0,19 %-a, a kutatásra és fejlesztésre fordított eszközöknek pedig 12,7 %-a. A tájékoztatással kapcsolatos ráfordítások nagymértékben függenek az egyes népgazdasági ágak fejlődési ütemétől. Célszerű lenne erre vonatkozólag összehasonlító vizsgálatokat végezni, nemzetközi méretekben, a ráfordítások optimális mértékének megállapítása céljából.

Rendszeres vizsgálatra érdemes az a kérdés is, milyen mértékben hat ki a tájékoztatás a tudományos alkotó munkához rendelkezésre álló időmennyiség növekedésére. Célszerűnek látszik minden egy kutatási vagy fejlesztési megbízást a rendelkezésre álló információk felhasználásához és kiértékeléséhez kötni. Ez legjobban a tájékoztatási terven keresztül történhet, amelyet szervesen be kell építeni az új technika tervébe. Ezzel kapcsolatban gondoskodni kell arról, hogy a tájékoztatási szervezet anyagilag részesedjék a kutatás-fejlesztés pozitív eredményeiben és az egyéb vállalati eredményekben. Feltétlenül szükséges a tájékoztató munka tervezése és a beszámolási lehetőség biztosítása. Ehhez elengedhetetlen megfelelő mutatószámrendszer kialakítása a tájékoztatás hasznának felderítése céljából. A tájékoztatásra fordított pénzügyi eszközöket a tájékoztatói rendszer optimális megszervezésének szolgálatába kell állítani. Szembetűnő, hogy a "klasszikus" tájékoztatói eszközökkel /referáló-lapok, referátum-kartoték stb./ szemben egyre inkább tért nyernek az új tájékoztatói módszerek és eszközök /gyorsinformációk, táblázat-összeállítások stb./

/G.I./

255

002.55:778.1

Helyesen szervezett fénymásolás - a tájékoztatási munka hatékonysága emelésének fontos tényezője. - Pravil'no organizovannoe fotokopirovanie - neobhodimoj faktor povisenija éfektivnoszt' informacionnoj rabotu/ - ULANOVSKIJ, V.P. - KOGAN, A.V. - SZEMENOK, E.P. - Naucsno-Tehnicseszkaja Informacija, 12.sz. 1965.dec. p. 12.

A gyorsan növekvő szakirodalom feldolgozásának egyik problémája a belőle készítendő fénymásolati rendelések operatív teljesítése, mert a műszaki újítások bevezetését erősen lelassíthatja, hogy egyes központi információs szervek több hónapi határidőre vállalnak ilyen megbízásokat. Ennek folytán előfordulhat, hogy egyes szerkesztő irodák a legújabb technikáról nem szereznek értesülést. Megfelelő szervezéssel, új másolási eljárások alkalmazásával, kisebb létszám-bővítéssel és gyorsan megtérülő anyagi ráfordítással megoldható a kérdés.

Nagy számú vállalat, intézet, tervező-szerkesztő iroda előfizet olyan belföldi és külföldi folyóiratokra, amelyeket mint profiljába szorosan bele nem tartozókat, rendszeresen nem dolgoz fel, hanem csak esetenként, ritkán használja fel azokat. Igen jelentős deviza- és rubelmegtakarítás érhető el azáltal, ha az ilyen folyóiratokra nem adnak ki megrendeléseket, hanem azok tartalomjegyzékét a VINITI-től vagy valamelyik nagykönyvtártól fénymásolatban a legrövidebb időn belül megkapják olcsó előfizetési díj ellenében és ennek alapján ren-

540

delnék meg a számukra valóban szükséges közlemények fénymásolatát. E rendszer hatékonyságának legfőbb feltétele azonban a gyorsaság.

/P.S./

256

002.55:80

A modern nyelvészet. - /An informal survey of modern linguistics/
- GARVIN, P.L. - American Documentation, 16.k. 4.sz. 1965.okt.p.291-298.

A szerző véleménye szerint a nyelvészet nagy jelentőséggel bír a tájékoztatástudomány szempontjából is, mindaddig azonban elsősorban csak a gépi fordítás terén érvényesült a nyelvészeti eredmények kedvező kihatása. A nyelvészettel kapcsolatos vizsgálatot ezért első-sorban abból a szempontból folytatta le, hogy milyen segítséget nyújtott az adott eredmény a gépi fordítóknak? - Jelentőséggel a gépi fordítás szempontjából a leíró nyelvészet bír, ezen belül pedig a szemantikai, de mindenekelőtt a nyelvtani vizsgálatok fontosak. A különböző nyelvtani vizsgálatok értékelését azok empirikus, matematikai és számítástechnikai jellemzői alapján látja elvégezhetőnek. Sorra veszi a formális és leíró nyelvtan különböző típusait, azok jellemzőit, s elemzi, hogy a nyelvi struktúra adott felfogása mennyiben alkalmazható a gépi fordítás megvalósítása során. - A dokumentumok tartalmi analízise során mindenekei előtt a szemantikai vizsgálatok egyelőre lassan jelentkező további eredményeire lenne szükség.

/V.P./

257

002.55.003.12

A tudományos tájékoztatás költségei. - /The cost of scientific information/ - RAMEY, J.W. - Journal of Chemical Documentation, 5.k. 4.sz. 1965.nov. p. 210-211.

Nem valószínű, hogy valaha is meg lehessen állapítani, mennyit használ fel egy tudományos kutató saját kutatási eredményeiből és mennyit hasznosít a tájékoztatásból, amikor újat alkot. Valószínű azonban, hogy ki lehet alakítani tapasztalati értékeket arról, hogy a tájékoztatás különböző formái milyen megtakarítást tesznek lehetővé tudományos munkaerőben. Az egyes tájékoztatási formák vizsgálata ezzel kapcsolatban néha különös eredményre vezet: az egyik ilyen kutatás azt állapította meg, hogy a tudományos kutatók a vártnál sokkal nagyobb mértékben használják a közvetlen szóbeli tájékoztatást kutatótársaik részéről. A hatékonysági vizsgálatokat az teszi nehezzé, hogy számos, az eredeti visszakeresés szempontjából felesleges információt adnak tovább a kutatók olyan kutatótársuknak, aki azt hasznosíthatja. Ez is nehezíti a tájékoztatási költségek reális elemzését. Kérdés az is, hogy az igény helytelen megfogalmazásából származó költségtöbblet a tájékoztatást terheli-e? Mindezt a tájékozódás költségeinek számítására felállított minden formula ma még tiszta spekuláció - legfeljebb arra tudunk felelni, mibe került egy-egy konkrét tájékoztatás.

/H.G./

258

002.61:001.814

258/1977

Az I.C.S.U. Abstracting Board a Tudományos Egyesületek Nemzetközi Tanácsának Referáló Irodája. - /L'I.C.S.U. Abstracting Board ou Bureau des Résumés Analytiques du Conseil International des Unions Scientifiques/ - POYEN, J. - Bulletin des Bibliothèques de France, 10.k. 11.sz. 1965.nov. p. 365-373.

A Referáló Iroda 1952-ben alakult; feladata, hogy nemzetközi együttműködéssel megszervezze és előmozdítsa az elsődleges és másodlagos tudományos szakirodalom cseréjét az I.C.S.U. működési szakterületein. A Referáló Iroda szakterületei jelenleg az asztronómia, a fizika, a kémia és a biológia; szolgáltató szervei pedig e szakterületek legnagyobb angol-amerikai, francia, német és szovjet referáló folyóiratai. A Referáló Iroda folyamatos szolgáltatásai: az elsődleges tudományos dokumentumok használatáról, a szerzői referátumok készítéséről stb. szóló módszertani segédanyagok kiadása; a nem időszaki tudományos közlemények jegyzékének közreadása; a publikált kongresszusi és konferencia jelentésekről való tájékoztatás; folyamatos kapcsolat létrehozása a nagy referálólapok között stb. Alkalmi tevékenysége például a "Major Journals" /Jelentősebb Folyóiratok/ c. kiadvány, amely azokat a folyóiratokat közli, amelyek cikkeinek több mint felét referálják szolgáltató szervei. Ezeknek a folyóiratoknak a részletes elemzését is végzik - ami lehetővé teszi az elsődleges és a másodlagos szakirodalom számára igen lényeges és eddig elhanyagolt nemzetközi szintű folyóirat-kiadványpolitika kialakítását.

/H.G./

259

002.66

259/1977

A tudósok álláspontja egy specializált tájékoztatási központtal kapcsolatban. - /Attitudes of scientists toward a specialized information center/ - FEINER, E.J. - American Documentation, 16.k. 4.sz. 1965.okt. p. 329-333.

USA

Az atomfizikai tájékoztató központ felállításával kapcsolatban 613 kérdőívet küldtek ki, 343-ra kaptak választ és 100 személlyel beszéltek személyesen. Megállapították, hogy e szakterületen a leggyakrabban használt információforrások a Physical Abstracts, Chemical Abstracts és Current Contents. Számos kormánykiadványról egyáltalán nem is tudnak. A meglévő tájékoztató szervek közül csak a hadi dokumentációs központ, a DDC az, amit a tudósok több mint 10 %-a igénybevesz. A legtöbb tájékoztató szerv teljesen ismeretlennek bizonyult. Arra is választ próbáltak kapni, hogy milyen tájékoztatási szolgáltatást vennének legszívesebben. Az erre vonatkozó elképzelések azonban ködöseknak bizonyultak. A tájékoztatás minőségével kapcsolatban a gyorsaságot, specifikus válaszokat és rendkívül nagy szelektivitást határozták meg fő igényként. A tájékoztató központ felállítására vonatkozóan általában óvatos igen volt a válasz, csupán 10 % válaszolt nem-mel. A megkérdezettek 1/3-a hajlandónak mutatkozott viszont arra, hogy idejének egy részét a tájékoztató munkában történő aktív részvételre fordítsa.

/V.P./

542

A könyvtár, mint a társadalmi közlés eszköze. - /The library as an agency of social communication/ - SHERA, J.H. - The Journal of Documentation, 21.k. 4.sz. 1965.dec. p. 241-243.

A kommunikáció mindig egy közlés átadása egy közlőtől egy receptorig. Legyen ez individuumok között vagy egy közösség tagjai között, mindig kölcsönösen érthető "nyelven" történik valamely hordozó médium útján; a receptorok száma tetszés szerinti lehet, de mindig csak egy közlő. Ahogy a biológiai organizmusban van egy idegi kommunikációs rendszer, rendezett társadalomban van egy társadalmi kommunikációs hálózat. De, bár e hálózat tagjai és funkciói könnyen felismerhetők, a társadalmi kommunikációs folyamat természetét alig értjük. A társadalommal foglalkozók nagyon keveset tudnak arról, hogy tudás és információ közlése milyen módon megy végbe egy kultúrán belül. Ugyanígy pszichológusok és pszichiáterek nagyon keveset tudnak az információ közléséről az individuumon belül.

A társadalom tudása minőségileg más, mint az azt alkotó egyének összességé. A könyvtári elméletre nézve alapvető fontosságú ismerni a módokat, amelyeket egy társadalom a környezetével megértő kapcsolatot épít fel. Egy dokumentum a kommunikáció emberi lehetőségeinek kiterjesztése és a könyvtár a dokumentum élettartamának a kiterjesztése, amely mint minden társadalmi hatóerő /agency/, a társadalmi szükségletből emelkedett ki, és azzal összhangban alakult és alakul át. Ahogy a kultúra fejlődött, egyre jobban rá volt utalva a dokumentumokra, és a változások tükröződtek a könyvtáros felelősségében. A mai világ komplex kommunikációs rendszere sok eszközből áll, melyekből a könyvtár csak az egyik. A könyvtáros szerepe aktívabbá válik: nem elég többé felhalmozni az anyagot a használat anticipálásában, hanem aktívan fel kell hívni a figyelmét a forrásokra mindazoknak, akik igénylik azokat. A könyvtárakra nemcsak a tudósnak van szüksége, hanem technológiának, üzletnek, iparnak, kormányzásnak, nevelésnek stb. A századokon keresztül a könyvtári technikák és eljárások csak fokozatosan fejlődtek, ad hoc módszerekkel. Csak néha gondoltak könyvtárosok komolyan könyvtáraikra, mint társadalmi hatóerőkre. Mindazonáltal ez nem teljesen az ő hibájuk; legfeljebb feltevések lehetnek azokról a módokról, amelyekkel individuumok és társadalmak tudásra tesznek szert és a hálózatról, amelyen a tudás terjed. Mi történik abban a pszicho-fiziológiai folyamatban, amelyk lejátszódnak, ha egy emberi elme szembekerül egy könyvtári készlettel, vagy azokkal a bibliográfiai eszközökkel, amelyek a kulcsok lennének hozzá? Hogy lesz az egyén által asszimilált tudásból a kultúra kollektív tudatának része? Hogy befolyásolja a társadalomba felszívódott tudás a társadalmi viselkedést? Ezek az alapvető problémák, amelyekkel a könyvtáros szembenéz és amelyeknek szakmájában vezetniük kellene. Magától értetődően, könyvtárosok nem válaszolhatják meg e kérdéseket segítség nélkül. A legtágabb értelemben véve, a könyvtárosság igazi tanulmánya maga az ember.

/Z.F./

261

021.6/729.1/

Kuba
előp.

A kubai könyvtárosok első országos fóruma. - /Pervuj nacional'-
muj forum bibliotekarej Kubu/ - Szovetszkaja Bibliografija, 93.k.
5.sz. 1965. p. 89-92.

Kubában a legfontosabb feladatnak az ország könyvtárosi hálóza-
tának kiszélesítését tekintik. Az új hálózatnak meg kell felelnie az
ipari körzetek felépítésének. A megfelelő káderek kiképzésének biz-
tosítása céljából Havannában létrehozták a Könyvtárosok Nemzeti Is-
koláját. A fejlődés további menetét a Könyvtárosok Nemzeti Fóruma
határozta meg. Ezen úgy döntöttek, hogy a könyvtárosok részére egyes
szakterületeken specializált tanfolyamokat rendeznek, melyek műsza-
ki-technikai kérdésekkel is foglalkoznak. Az ily módon kiképzett
könyvtárosok feladata aztán a szakosított bibliográfiai mutatók ösz-
szeállítása és irodalmi szemlék készítése. A specializált tanfolya-
mok mellett általános képzést biztosító tanfolyamokat is indítanak.
Nagy fontosságot tulajdonítanak a "Műszaki és tudományos ismeretek
terjesztése" című broszura-sorozatnak, mely egyes kiemelt iparágak
munkáját hivatott segíteni. A szakemberek országoszerű lelkes támo-
gatást nyújtanak a könyvtáraknak: kiválasztják a beszerzendő könyve-
ket, a referálandó műveket, előadásokat tartanak a könyvtárosok mű-
szaki továbbképzésének biztosítása céljából stb.

/V.P./

262

021.64:026:62/48/

Skandin.

A Skandia-terv és a műszaki könyvtárak. - /Skandiaplanen och de
tekniska biblioteken/ - BJORKBOM, C. - Tidskrift för Dokumentation,
21.k. 5.sz. 1965.szept.-okt. p. 57-59.

262

Az északeurópai országok könyvtárainak együttműködési terve: a
SKANDIA-terv elsősorban a társadalomtudományi szakos könyvtárak gyűj-
tőkörének egyeztetésével indult meg, míg a műszaki tudományok terén
a helyzet némileg eltérő. Az eltérő viszonyok fő oka, hogy a műszaki
területeken az érdeklődés a legutóbbi évek anyagára koncentrálódik,
továbbá hogy az anyag jelentékeny része a könyvkereskedelmi forgalom-
ban nem kapható. Mivel a folyóiratok terén a kereslet minden szakte-
rületen belül jelentős részben koncentrálódik a folyóiratok egy kis
csoportjára, - melyre tehát minden könyvtárnak a szakon belül szük-
sége van, - a folyóiratok tekintetében a nemzetközi együttműködés
főleg a másodlagos fontosságú folyóiratoknak a beszerzésére vonatko-
zik. Igen lényeges a személyes kapcsolatok kiépítése is.

/P.F./

263

023.5

Magas szakképzettségű kádereket a műszaki könyvtárakba! - /Tehni-
csezskim bibliotekam-vüszokokvalificirovannüe kadri/ - TERESIN, V.I.-
Tehnicsezskie Biblioteki SzSzsZR, 8.sz. 1965. p. 20-25.

544

A moszkvai állami Kultur-intézet /Insztitut kulturü/ felsőfoku könyvtáros-bibliografus tanfolyamait 1965-ben mintegy 150-en végezték el. Hasonlóan jelentős tevékenységet fejt ki a leningrádi és harkovi intézet is. A tanfolyamok fő jellemzője, hogy a könyvtári tárgyak mellett specializált műszaki képzést is biztosítanak a hallgatóknak, s valamennyiük számára kötelező a fizika, kémia, matematika, üzemgazdaságtan és közgazdaságtan hallgatása. A könyvtári-tájékoztatási területeken belül már különválnak az egyes munkafolyamatok specialistáit kiképző előadássorozatok. Nagy súlyt fektetnek a megfelelő üzemi gyakorlatra: az előadásokkal párhuzamosan hosszabb gyakorlatokra küldik ki a minta-vállalatokhoz a hallgatókat. A könyvtárakban a hallgatók az éppen folyamatban lévő napi munkába kapcsolódnak be, ami jelentősen növeli felelősségérzetüket. Az oktatást túlnyomó többségben levelező formában biztosítják, de esti és rendez nappali tanfolyamok is vannak.

/V.P./

264

023.5:658.386

A könyvtárosok oktatásáról: a North Western Polytechnic egyetem könyvtárosképzése. - /Inside the Library Schools; the School of Librarianship, North Western Polytechnic/ - NEW, P.G. - The Library World, 67.k. 787.sz. 1966.jan. p. 197-200.

A londoni North Western Polytechnic egyetemen 20 éve folyik könyvtárosképzés: jelenleg az oktatásban 32 szakember vesz részt, s a hallgatók száma 300. Jelentőségét az adja meg, hogy a könyvtárosképzés terén ez a legnagyobb intézmény Angliában. A központi londoni elhelyezés lehetővé teszi, hogy a legjobban működő vállalati és országos könyvtárak vezetői egyaránt résztvegyenek az oktatásban, legalább vendég-előadóként, sőt igen gyakran hívnak meg külföldi előadókat is. A nagylétszámú oktatógárda alkalmazása útján biztosították a rendkívül specializált oktatást. Külön munkatársak foglalkoznak a könyvtári gyakorlatok megszervezésével. Arra törekszenek, hogy a hallgatók kis csoportjaival foglalkozzanak csak egyszerre, s ezt úgy oldják meg, hogy ugyanazt a témát 2 előadó két-két előadásban, egyszerre csupán 20-30 hallgatónak adja elő. Egy évfolyam mintegy 120 hallgatójának ritkán tartanak közös előadást. Az oktató személyzet ennek megfelelően kisebb munkacsoportokat alkot.

/V.P./

265

024.68:654.171

University of Nevada könyvtárának a fakszimilátvitel használatára vonatkozó vizsgálatai. - /University of Nevada Library investigating telefacsimile/ - Library Resources and Technical Services, 9.k. 4.sz. 1965. p. 461.

A Council on Library Resources Inc. 2723 dollárt juttatott az University of Nevada /Nevada állam egyeteme/ könyvtárának azzal a rendeltetéssel, hogy a fakszimilék távközlési hálózaton való tovább-

bitásának könyvtári felhasználását tanulmányozzák. A kísérletekhez a Magnavox-cég által gyártott Magnafax gépeket használják. A fakszimilék átvitele telefon-vonalakon történik. A kísérlet célja, hogy megállapítsák a könyvtárközi kölcsönzés szokásos anyagainak, mint könyveknek, folyóiratoknak, riportoknak stb. legalkalmasabb átviteli technikáját. A vizsgálat két szakaszban két különböző vonalon folyik. - Az első szakaszban a Reno-ban székelő University of Nevada Library és a Davis-ben levő University of California Library között. A másik szakaszban az átvitel Reno-ból Las Vegas-ba irányul, ahol az University of Nevada könyvtárának fiókjá van.

/O.G./

266

025.008.041

Könyvtári szolgáltatások központosítása. - /Centralization of library processing/ - WARHEIT, I.A. - Special Libraries, 56.k. 10.sz. 1965. p. 697-699.

A központosított bibliográfiai feltárást ma már senki sem ellenzi, ha azt jól végzik. Ezen túlmenően már a dokumentumok tartalmának "szabványosított" feltárást is igénylik - amelyet egy központ tevékenysége biztosít leginkább. A központosított feltárást indokolja: 1. a könyvtárosnak több információt kell szolgáltatnia, mint amennyit saját gyűjteményéből meríthet; 2. a szakirodalom mennyiségi növekedése nem teszi lehetővé az "egyéni" feltárást; 3. az igénylők nagy száma nem egyetlen szakterület, hanem interdiszciplináris szakok anyagát óhajtja; 4. az igények mind gyorsabb kielégítésére van szükség; 5. a könyvtárnak már nemcsak helybeli olvasóit kell kiszolgálnia, ezért az igénylők jórésze központi szervek indexeit, referálólapjait stb. kénytelen használni. Az eddig kialakított központosított szolgáltatások egyik legnagyobb hibája viszont az volt, hogy rendszerük kialakítását nem a felhasználók közvetlen kiszolgálása irányította: ezért "gépi nyelvet", ezotérikus kódrendszerüket stb. csak a beavatottak értik. A gépesítés során az egyes rendszerek gépei már nem alkalmasak más rendszer információhordozóinak feldolgozására. Ez a maga szempontjából szintén egy - legalábbis szabványjellegű - központi megoldás létrejöttét sürgeti.

/H.G./

267

025.133:778.14/430.1/

Könyvtárak és a mikrofilmezés Nyugatnémetországban. - /Libraries and microfilm in Germany/ - BARTON, L.A. - Microdoc Journal of the Council for Microphotography and Document Reproduction, 4.k. 1.sz. 1965. p. 3-6.

A jóslatok és az érdekelt gyárok kívánsága ellenére nem terjedt el a mikrofilm Nyugatnémetországban, holott a háború pusztításait a könyvtári állományban, raktári férőhelyben stb. egyedül a mikrofilm látszott megoldani. A mikrofilm kellő mérvű felhasználásának hiánya a könyvtári konzervatizmusban és a hozzá nem értők általános tájékozatlanságában rejlik.

546

A mikrofilm könyvtári felhasználását és célszerűségét a következő bizottságok irányozták elő: Disszertációk és Mikrofilm Problémák Bizottsága, amely a disszertációkérdés mikrofilmzés útján való rendezése után 1950-ben feloszlott. Az 1962-ben megalakult Ujságügyek Bizottsága célul tűzte az ujságok tárolásának, hozzáférhetőségének és központi katalógusának kérdését mikrofilm alkalmazásával megoldani.

Az ujságok mikrofilmzésénél eddigi tapasztalatok és eredmények: Jelenleg mindenhol az ortokromatikus, 35 mm-es, nem perforált film használatát tanácsolják. Általános szabály, hogy minden új sorozatot olyan tekercsre kell felvenni, amely nem tartalmaz másikat. A tartalomra vonatkozó lényeges bibliográfiai adatoknak szabad szemmel is olvashatóknak kell lenni, világosan kell jelölni a film kezdetét és végét. Helyes és gazdaságos, ha a filmzést egy személy végzi, aki gondoskodik a szükséges ujságok, ujságkötegek ide-odaszállításáról is. Egy kamera napi teljesítménye 6000 felvétel, 12 000 oldal. A dortmundi intézet szerint, amelynek a legnagyobb a tapasztalata az ujságok mikrofilmzése terén, a legjobb gép a Kontophot - Unimat. Mikrofilmzésnél az egyik legfontosabb probléma a film tárolása, ellenségei ugyanazok mint a könyvnek: por, napfény, nedvesség.

Valamely könyvtárban a film használata, az alkalmazás mérve mindig a könyvtár funkciójától, a gyűjtemény jellegétől függ. Tanácsos egy külön szoba létesítése mikrofilm céljára. Mikrofilm problémáról beszélve azt is meg kell említeni, hogy azt az ideális mikrofilm-leolvasót, amely minden filmtípushoz, világításához, 35 méternél hosszabb filmhez alkalmas lenne és egyszerű adattálóval rendelkezik, a filmet megfelelően hűtött gép hajtja, ezideig még nem alkották meg. A legjobb német modellnek a Dokument-Lesergerät-et tekintik.

Az ujságok mikrofilmzésén kívüli, egyéb előnyök a mikrofilmzésnél:

1. Eredeti műveket a filmzés után biztonságosan lehet tárolni, a filmet pedig könnyedén elő lehet venni;
2. Értékes műveket mikrofilmen kölcsönözni is lehet;
3. Mikrofilmről érdekelteknek másolatot is lehet rendelkezésre bocsátani.

Összegezve: A mikrofilmzés speciális célra, nem nagymérvű felhasználásra szolgál.

/D.E./

A kutató könyvtárak és a "területi programok". - /The general research library and the area-studies programs/ - WAGMAN, F.H. - The Library Quarterly, 35.k. 4.sz. 1965.okt. p. 343-360.

A szerző bevezetésképpen rámutat arra, hogy miért olyan szükséges a különböző országok irodalmának fokozott gyűjtése, a "területi program" megvalósítása. Az UNESCO statisztikája szerint 1961-ben 375 000 könyv jelent meg a világon, - ezek 41 %-a esik a "területi program" által nem fedett területre, míg 59 %-a a beszerzési és feldolgozási program céljából kijelölt országokra esik. 1962/63-ban a területi programban résztvevő 12 legnagyobb egyetemi könyvtár

859 000 dollárt költött ilyen művek beszerzésére. Sajnálatos módon azonban nincs semmi közös irányvonal, megalapozottság a beszerzés terén: a mennyiség nő, de minőségileg nem megfelelő. A munkaszervezés e téren rossz, nincsenek megfelelő szakemberek. A szerző véleménye szerint nincs lehetőség arra, hogy visszamenőlegesen nagy gyűjteményeket építsenek ki az egyes országok szakirodalmából, s arra kell törekedni, hogy a jelen időponttól lehetőleg szelektíven válogatva, de valamennyi fontos periodikát és szakkönyvet beszerezze a területi program által érintett országokból. A megoldást nem a kooperáció, hanem csupán a centralizáció jelentheti.

/V.P./

269

025.3:658.386/54/

A könyvtárosképzés fejlődése Indiában: történeti áttekintés.
/The development of library education in India: an historical survey/ - OM PRAKASH, S. - Library Association Record, 67.k. 11.sz. 1965.nov. p. 388-394.

Az indiai közvélemény általában nem ismeri fel a könyvtárosok szakmai képzésének fontosságát. A 19. században a helyzet még sokkal rosszabb volt mint ma, a könyvtárosképzés legáltalánosabb módja az inaskodás volt. Baroda uralkodója 1910-ben meghívta William A. BORDER-t az USA-ból, könyvtárak szervezésére. Az ehhez szükséges személyzet képzésére 1911-ben ösztöndíjas egyéves tanfolyam indult, egyetemet végeztek és nem végeztek részére. Következően a lahorei Punjab egyetem 1908-ban létesült könyvtára létesített tanfolyamot 1915-ben öt tárgyból. 1921-22-ben a tárgyak és órák száma jelentősen bővült.

1917-ben egy, az indiai kormány által kijelölt bizottság a kalkuttai könyvtárak szomorú állapotát látva, a könyvtárak erősítését javasolta. Időközben 1918. januárjában, a kormány egy össz-indiai könyvtáros értekezletet hívott össze. A konferencia egyik határozata volt, hogy könyvtárosokat képezzenek Kalkuttában, Lahoreban és Barodában, - de semmi sem történt.

Madras szerencséjére, az egyetemi könyvtáros 1924-ben RANGANATHAN volt - neki nagy szerepe volt a könyvtárosság tudomány-jellegének elismerésében. 1928-ban a madrasi egyetem meghívta öt nyári könyvtárosképző tanfolyam tartására. 1929-ben képesítő osztályokat indit, később az egyetem diploma-kurzusait vezeti.

1918-ban létrejönnek néhány államban könyvtáros szövetségek, 1933-ban pedig az Indiai Könyvtáros Szövetség /Indian Library Association/. A szövetség programjában szerepelnek a képzés problémái is. 1935-ben az Imperial Library indit könyvtárosképző osztályokat. 1936-ban Bansaserbiában, 1935-ben az Andhra egyetemen indul tanfolyam. Az IIA ebben az időben nem tett sokat a könyvtárosképzésért - ez a helyi szervezetek dolga maradt. 1941-ben a benaresi Hindu Egyetem, 1944-ben a bombayi egyetem, 1946-ban a kalkuttai egyetem létesit képesítő, majd diploma-tanfolyamot. Az 1944-es jaipur, hatodik össz-indiai konferencia a képzés koordinációját kíséri meg. Egyben elítéli a képesítés nélküli, jogosítatlan személyek által indított és vezetett tanfolyamokat. 1947-ben a delhi egyetemen RANGANATHAN vezeté-

sével indul könyvtártudományi fakultás. /Itt lehetséges először a tárgyból doktorátus szerzése./

A függetlenség után először az alighari mohamedán egyetem létesít képesítő tanfolyamot 1951-ben, ezt követi Baroda és Nagpur. 1956-ban UNESCO-konferencia az ázsiai nyilvános könyvtárakról; a második ötéves terv nagy összegeket utal ki könyvtári célokra.- 1958-ban Könyvtártudományi Intézet létesül a delhi egyetemen, ötféle képzési programmal. Ezután sok egyetem indít diploma-osztályokat: 1958-ban kilenc egyetemen van diploma-osztály - 1964-ben ez a szám megkétszereződik. Ma Indiában négyféle osztály van: 1. Képesítő-osztály /Certificate Course/, 2. Diploma-osztály /Diploma or Bachelor's degree/, 3. Mester-tanfolyam /Master's Program/, 4. Doktori tanfolyam /Ph.D. Program/, az utóbbi kettő csak a delhi egyetemen. RAN-GANATHAN alapítványára 1960-ban a madrasi egyetem indított ilyen tanfolyamokat, de doktori fokozatot eddig nem adott ki. /Z.P./

270.

025.3:658.386/420/

Könyvtárosképzés Newcastle-ban. - /The Newcastle School of librarianship/ - STEPHENSON, J. - The Library World, 67.k. 786.sz. 1965. dec. p. 167-170.

A newcastlei könyvtáros továbbképző iskolát a második világháború után alapították. Kezdetül fogva egésznapos oktatási menetben folyt a képzés. Az iskola gyorsan fejlődött. Jelenleg a kétéves tanfolyamon 170 hallgató vesz részt, oktatásukat 11 előadó látja el. A közeljövőben 200-nál több hallgatóra számítanak, ami növeli adminisztrációs nehézségeiket, és féltő, hogy a hallgatók és előadók közötti kapcsolat a hallgatók várható nagy létszáma miatt meglazul.

A többi könyvtári iskolához hasonlóan az egyéves tanfolyam egyetemet végeztek, a kétéves egyetemet nem végzett hallgatók részére szolgál. Az évfolyamok mindig januárban kezdődnek. Mind az egyéves, mind a kétéves tanfolyamon könyvtári gyakorlattal nem rendelkező hallgatók részére bevezető előadásokat tartanak előzetes szemeszter formájában.

A kétéves tanfolyam első évében az általános könyvtári témaköröket kellő bőségben adják elő, mintegy megalapozva a következő év anyagát. A hallgatók egyébként részt vehetnek a második évfolyam hasonló tematikájú előadásain is. Sajnos a "megalapozó" előadások között ezideig még nem szerepeltek tudományos és műszaki előadások, a tananyagba való iktatásuk a következő évek feladata lesz. Ugyancsak az első év tananyagához tartozik a szakirodalom bőséges tanulmányozása, olvasása, továbbá könyvtárak látogatása.

A második évfolyam tananyaga a hallgatók számától és az előadók szakismeretétől függ. Az oktatók között van akadémiai, közkönyvtári és szakkönyvtári műveltségű, gyakorlati könyvtáros. Ennek következtében az előadások széles válogatási lehetőséget nyújtanak a hallgatóknak az angol irodalomtörténettel a villamosgépekig, nem önálló előadások zöme konzultációs bevezetés formájában történik. Az előadások egy részénél csak bizonyos kombinációkban történhet a részvétel, pl. a gyermek-könyvtárak közkönyvtári problémáival csak a gyermek-

irodalom bibliográfiai kérdéseivel együttesen lehet foglalkozni.

A tanfolyamokon igyekeznek minél több gyakorlati ismerettel felruházni a hallgatókat, bemutatni valamennyi típusú könyvtárat, könyvtári munkát, felszerelést, berendezést, eljárást stb., akár könyvtári tanulmányutak szervezése révén. A megállapodás szerinti könyvtárakban töltött kötelező gyakorlati időn kívül arra ösztönzik a hallgatókat, hogy vállaljanak munkát könyvtárakban ismereteik bővítése céljából. Erdemes megemlíteni egy jól bevált kísérletet, mely szerint a gyakorló hallgatókkal elvégzettett könyvtári felmérés eredményeként sikeres átszervezést tudott a könyvtár végrehajtani.

A könyvtárosképzéshez szorosan hozzátartozik a szakma iránti szeretet, felelősségtudat felkeltése, a közösség szolgálata iránti lelkesedésre való nevelés. Különösen alkalmasak e célra a kötetlenebb konzultációs összejövetelek, megbeszélések.

/D.É./

271

025.321

Az oktatási és vállalati irodalom csoportos címleirési módszere. - /Metodika gruppovogo opiszanija insztruktivno-proizvodstvennoj literatury/ - EVSZEEV, D.V. - Tehnicsezskie Biblioteki SzSzsZR, 8.sz. 1965. p. 11-16.

A Szovjetunióban mind több könyvtár alkalmazza a csoportos feldolgozás módszereit egyes speciális szakirodalmi termékek esetében. A vállalati műszaki könyvtárak állományában ugyanis sok a korlátozott körben használt, kiegészítő jellegű anyag, melynek címleírása és tartalmi jellemzői ismétlődő, alig változó természetűek /pl. munkavédelmi kiadványok/. Az ilyen kiadványok gyakran egyáltalán nem szerepelnek a könyvtár katalógusában, s ez a munkát mindinkább nehezíti. E hiányosság felszámolása céljából javasolja a szerző a tapasztalatai szerint gyors, gazdaságos és célravezető csoportos címleirési módszer alkalmazását. Három olyan szakirodalmi kiadvány-típust különböztet meg, amely esetében ez a módszer előnyös. Az egyikbe azok a dokumentumok tartoznak, melyek esetében ugyanaz a kollektív szerző került megjelölésre, a másodikba az azonos címmel kiadott kiadványok /pl. különböző időpontokban publikált árjegyzékek/, a harmadikba pedig a tartalmilag egymástól alig eltérő, sorozatot képező művek sorolhatók. - A szerző részletesen ismerteti az általa javasolt csoportos címleirési módszert a fenti három csoportba tartozó művek esetén.

/V.P./

272

025.343

Néhány vitás kérdés a tárgy szerinti katalógussal kapcsolatban. - /Nekotörje szpornüe voproszű predmetnogo kataloga/ - AMBARCUMJAN, Z.N. - Szovetszkaja Bibliografija, 93.k. 5.sz. 1965. p. 39-54.

A szerző mindenekelőtt a tárgy szerinti katalógusnak a különböző típusú könyvtárak katalógusrendszereiben elfoglalt helyét és sze-

repét vizsgálja. Élesen szembeszáll azzal a nézettel, mely szerint egyes könyvtárakban elegendő csupán a tárgy szerinti katalógus, és nincs szükség osztályozott katalógusra. Rámutat arra, hogy ez a két katalógus egymás nélkül mit sem ér; egymás kiegészítéseképpen mindkettőre szükség van. Két irány érvényesül: az egyik szerint a könyvtár teljes állományát felöleli mind a tárgy szerinti alfabetikus, mind pedig az ETO szerinti katalógus, a másik szerint a szisztematikus katalógus a teljes anyagra vonatkozik, de a betűrendes tárgy szerinti csak az anyag egy részére. A szerző az utóbbit tekinti előnyösebbnek, míg az előbbi gazdaságtalannak és ésszerűtlennek ítéli. - Részletesen elemzi az anyagnak az egyes tárgy szerinti rubrikákon belül történő csoportosításával kapcsolatos nézeteket is. /V.P./

273

025.354:655.344

A katalóguskártyák ofszet géppel történő előállítására centeket takarít meg. - /Ofszet for catalog cards makes cents/ - Reproduction Methods, 5.k. 11.sz. 1965.nov. p. 48.

A Gary /USA/ Public Library kimutatható megtakarítást ért el azzal, hogy a katalóguskártyákat foto-rota eljárással állítja elő. Tekintettel arra, hogy a könyvtárhoz, mint egy kis hálózat központjához, még további könyvtárak is tartoznak, melyek katalóguskártyáit centralizáltan állítják elő, művenként átlag 50-60 tárgy- ill. szerző szerinti kartonra van szükség. Ezeket eddig adréma-eljárással készítették, most azonban áttértek az ofszet gép használatára. - A katalóguskártyákat először legépelik, a tárgyszavakat előrenyomatott papírcsikón a kártyára helyezik, s 4 katalóguskartont egymás mellé helyezve felvételt készítenek, alumínium lemezre. A lemezt 4 részre vágják, és így használják fel nyomtatási célra. Egy lemez ára 5 cent, így 1 katalóguskártyára 1,25 cent esik az eddigi 7 centtel szemben. A katalóguskártyákat összefényképezve állítanak elő különböző jegyzékeket és nyilvántartásokat is. Az ofszet géppel a szükséges kartonok elkészítése művenként mindössze egy percet vesz igénybe. A berendezés igen megbízható: az elmúlt két évben kiesése nem volt /Dick Model 350/. /V.P./

274

025.4.

Kategóriák és kapcsolatjelzés: egy új séma. - /Categories and relators: a new schema/ - PERRAULT, J.M. - Revue Internationale de la Documentation, 32.k. 4.sz. 1965. p.136-144.

Gépi információvisszakereséshez szükség van bizonyos hierarchikus kapcsolatok feltüntetésére, de ennél még sokkal fontosabb a fogalmak közötti kapcsolatok valamilyen jelzése. A szerző gondos vizsgálat alá veti az eddig kidolgozott kapcsolat-jelölési módszereket, s arra a megállapításra jut, hogy sokkal univerzálisabb jellegű és sokkal rendszerezesebben felépített kapcsolat-rendszer kidolgozása szükséges. Számos különböző kapcsolat-típusból, melyeket a dokumen-

tációs rendszerek eddig használtak, a közös vonások kiemelése után un. félig-rendszeres verziót dolgoz ki. E verzió hibáit és hiányosságait egy teljes részletességgel kidolgozott, rendszeres, s egyben gépi feldolgozásra is alkalmas kódokkal kiegészített kapcsolat-rendszer megszerkesztése után küszöböli ki. Az új szisztematikus kapcsolat-rendszer több igen bonyolult dokumentum-cím szavai közötti kapcsolat meghatározásának és kódolásának során próbálja ki, és igazolja rendkívüli pontosságát, hajlékonyságát.- A szerző arra is javaslatot tesz, hogy milyen minimális változtatásokat kellene az ETO jelenlegi jelrendszerében tenni ahhoz, hogy az ETO maga is alkalmas legyen bármiféle kapcsolat feltüntetésére, figyelembe véve még a számítógépes feldolgozás követelményeit is.

/V.P./

275

025.4:624+69+72/48/

Korszerű osztályozási irodalom az építézet területén. - /Aktuell klassifikationslitteratur inom byggnadsområdet/ - KARLEN, I. - Tidskrift för Dokumentation, 21.k. 5.sz. 1965.szept.-okt. p. 60-62.

Jelenleg Svédországban az építézet területén az alábbi osztályozási rendszerek a legáltalánosabban alkalmazottak: 1. Az ETO-rendszer, melynek az építézet területére kidolgozott fordítása /több más nyelven megjelenttel együtt/ 1955-ben jelent meg; 2. A svéd eredetű TUS rendszer /Tekniskt Universal-System/, mely az ETO-nak a változata és melyet E.WÄHLIN dolgozott ki; 3. Az "SfB-rendszer", mely az építészeti folyamatokra, termékekre, munkákra vonatkozó rendszer, amelyet 1964-ben adtak ki; 4. Az ETO és SfB rendszer bizonyos kombinációja, melyet GIERTZ és BULLIVANT dolgoztak ki és mely 1959-ben jelent meg, végül 5. Bygg DS rendszer /1965/. Mindez meglehetősen nehézkessé teszi az eligazodást az építészeti szakterületen, úgy hogy az Állami Építészeti Kutatótanács most foglalkozik az osztályozási rendszerek bizonyos egyszerűsítésének és egységesítésének kérdésével.

/P.P./

276

026:62/47/

A VDNH diplomájával kitüntetett könyvtár. - /Biblioteka udosztvena diploma VDNH SzSzsZsr/ - OVCSINIKOV, N.A. - Tehnicesszkie Biblioteki SzSzsZsr, 8.sz. 1965. p. 3-10.

A szerző a kitüntetett Kazah Köztársasági Műszaki Könyvtár munkájának ismertetése során érdekes adatokat közöl a Szovjetunióban folyó könyvtári és tájékoztatói munkáról.- Első és legfontosabb feladatnak a könyvtári hálózat erősítését tekintik. 5 év alatt a hálózatba tartozó könyvtárak számát 225-ről 610-re emelték. Biztosítják a könyvtári és tájékoztató szakemberek továbbképzését módszertani kiadványok és szemináriumok útján. Fokozták az olvasói propagandát, s 5 év alatt az olvasók számát évi 92 ezerről 128 ezerre emelték. A forgalom hasonló mértékben növekedett: évi 481 ezerről 1944 ezerre!

Számos üzemnél sikerült elérni, hogy valamennyi technikus és mérnök igénybe vegye a könyvtár szolgáltatásait. Igen fontosnak tekintik a tematikai kiállítások szervezését: az utóbbi 2 évben 720 ilyen kiállítást 126 bibliográfiai ismertető konferenciát és 16 szakmai konferenciát szerveztek.- A könyvtár állományában 64 munkatárs dolgozik, ezek közül 36 rendelkezik főiskolai végzettséggel és 18-an jelenleg folytatják levelezőként tanulmányaikat.

/V.P./

277

027.2

A Commonwealth Institute könyvtárának fejlődése.- /The development of the Commonwealth Institute Library/ - HORNE, A.J. - Library Association Record, 68.k. 1.sz. 1966.jan. p. 9-12.

A Commonwealth Institute Londonban elsősorban a brit nemzetközösség országából származó nyersanyagok s ezen országok iparának népszerűsítésével foglalkozik. Könyvtárának feladata minden erre vonatkozó információ gyűjtése és az érdeklődőknek megfelelő tájékoztatás biztosítása. A könyvtár fontos oktatási szerepet vállal magára: pl. rövid, egy-két napos konferenciákat rendez, melyekre az anyagot előre biztosítja a hallgatóknak a megfelelő szakirodalom formájában, s az előadott témakörben kivételes kölcsönzési lehetőségeket és határidőket engedélyez. Kölcsönzési rendszerét az jellemzi, hogy minden műből állandóan rendelkezésre áll egy helyben olvasható példány, s másodpéldányokat kölcsönöz: ez természetesen nagyobb anyagi eszköz befektetését tette szükségessé, és még így is az anyag változatoságának kárára válik.- A könyvtár most van kifejlődésben: teljes értékű, kölcsönző szolgálata még csak 1963-ban indult meg.

/V.P./

278

027.7

Az egyetemi könyvtárak és a jövő.- /University libraries and the future/ - BRYANT, D.W. - Library Association Record, 68.k. 1.sz. 1966.jan. p. 2-9.

Az Egyesült Államok 190 millió lakosából 1962-ben 424 000 volt az egyetemi oktató személyzet száma, míg a hallgatók száma meghaladta a 4,5 milliót. Ennek megfelelően nagy az egyetemi könyvtárak jelentősége is: ma már 36 olyan egyetemi könyvtár van, melynek állománya meghaladja az 1 millió kötetet. A könyvtárakra óriási terhet ró az, hogy mind az oktatók, mind a hallgatók érdeklődési köre óriási mértékben kiterjedt az utóbbi években. Az oktatási rendszer olyan változáson megy keresztül, mely szerint egyre több a kötelező olvasmányok száma, s egyre több egyéni irodalomkutatót kell maguknak a hallgatóknak önálló feladataik megoldásához elvégezni. Egyre nagyobb így az információviszakeresés jelentősége, melynek gépesítése az egyetemi nagykönyvtárak esetében kényszerítő szükségesség. De meg kell változniuk maguknak a könyvtárosoknak is: kívánatos, hogy felső-

foku műszaki képzettséggel rendelkezzenek, s az oktatószemélyzet munkájának szerves kiegészítésére képesek legyenek. Fokozott szükség van a tájékoztatás központi koordinálására is.

/V.P./

279

378.4.096:02/42/

Könyvtár-szak a manchesteri College of Commerce-ben. - /The department of librarianship, Manchester, College of Commerce/ - INGHAM, J.L. - The Library World, 67.k. 785.sz. 1965.nov. p. 131-133.

Manchesterben a könyvtárosképzés 1946-ban indult meg a Műszaki Egyetem keretein belül, majd pedig az angol szokásoknak inkább megfelelően a College of Commerce egy fakultása lett. Az oktatást neves szakemberek vették kezükbe, akik lelkesedésükkel magukkal ragadták a hallgatókat. Az oktató személyzet kezdetben 3, később már 12 főből állt, a hallgatók száma a kezdeti 40-ről 150-re emelkedett. Az oktatás kétéves alap- és középfoku, valamint négyszemeszteres felsőfoku tanfolyamok formájában történik. Érdekes kísérletként az alap- és középfoku oktatást januárban kezdik, hogy a hallgatók tanulmányaik megkezdése előtt legalább rövid gyakorlatra tehessenek szert. A felvett hallgatók számát eddig a bentlakásos helyek számának elégtelen volta korlátozta, 1967-68-as tanévben azonban már 100-ra emelik egy évfolyam létszámát. Nagy súlyt fektetnek a könyvtárlátogatásokra és nyomdák, kiadóvállalatok munkájának tanulmányozására. Ahol lehet, audio-vizuális oktatási módszereket alkalmaznak. Az előadások számát az egyéni tanulás javára inkább csökkenteni igyekeznek. Gyakorló könyvtárosok részére rövid továbbképző, bentlakásos jellegű tanfolyamokat rendeznek.

/V.P./

280

378.4.096:02/42/

A londoni University College Könyvtár- és Archivum Tanszéke. - /The School of Librarianship and Archives, University College/ - THOROLD, I.A.C. - The Library World, 67.k. 785.sz. 1965.nov. p. 133-135.

Angliában a könyvtárügy az első világháború után indult nagy fejlődésnek, s az ennek megfelelően növekvő igény a könyvtárosok képzésével kapcsolatban oda vezetett, hogy a University of London keretében is létrehozták a könyvtár-szakot. Az oktatás kétéves tanfolyamok formájában folyt, de 3-5 év alatt a dolgozók részére is biztosították a szükséges képesítést. Nagy jelentőségűek voltak a nyári tanfolyamok is. A háború alatt az oktatás szünetelt, és 1945-ben indult meg újra. 1947-ben indították meg az archivumok részére a speciális szakembereket képző tanfolyamokat, de csak 1951-ben sikerült elérni, hogy a tanfolyamok hallgatói valódi egyetemi diplomát kapjanak. Az oktatásban a gyakorlat mind nagyobb teret kap: a vizsgák egy részében pl. a vizsgadolgozatot gyakorlati munka helyettesíti. Keleti és afrikai bibliográfia, történelmi bibliográfia, mo-

dern nyomdai eljárások, gyakorlati katalogizálás, osztályozás stb. szerepel a tantárgyak között. Évente kb. 60 hallgatót vesznek fel, az oktatást 6 teljes elfoglaltságu és 20 vendég-oktató végzi. Az archív szakon az archívumok adminisztrációját, középkori latint, szerkesztést, könyvtártörténelmet, palaeografiát, középkori francia nyelvet stb. tanítanak.

/V.P./

281

631.3.06

Megoldható-e a programozók kiképzése a logikai alapismeretek oktatása nélkül? - Kommt eine Programmierausbildung ohne Grundlagen der Logik aus? - BLAU, H. - Bürotechnik + Automation, 7.k. 1.sz. 1966.jan. p. 2.

A BTA már foglalkozott a programozók kiképzésének kérdéseivel, nem került azonban még megfelelőképpen tisztázásra a logikai alapismeretek oktatásának kérdése. A szerző arra mutat rá, hogy a matematikai ismeretek elsajátítását sokan oly módon kísérik meg, hogy szószerinti tanulás és a tipikus példák begyakorlásának módszerét alkalmazzák: ez azonban nem vezet eredményre a gyakorlat bonyolult feladatainak megoldása esetén. A programozóknak a megfelelő matematikai ismereteken, az adott elektronikus számítógép belső felépítésének ismeretén, az utasítás-nyelv elsajátításán túlmenően a programozás logikájának legmélyebb rendszerét is magukává kell tenniük, mert enélkül komplex problémákat megoldani nem tudnak. Megfelelő logika nélkül a programozó néhány lépés után programját már nem tudja megfelelően áttekinteni, harmadik személy számára különösen nehezzé válik annak követése, és hasonlóan nehéz az ellenőrzés is. Sok speciális programrész a logikai általánosítások hiányában túlzott memóriakapacitás lefoglalását eredményezi.

/V.P./

282

65.012.45

Az információ-áradat ellenőrzése. - /Controlling the information avalanche/ - EVANS, M.K. - Journal of Data Management, 3.k. 12.sz. 1965.dec. p. 30-36.

Az információk feldolgozásának lehetőségei ugrásszerűen nőnek, de ezzel azonos ütemben nő az információk mennyisége is. A vállalatvezetésnek ma már szüksége van bizonyos rendszerezett információkra, mielőtt döntéseit meghozná. Ebben segítségére lehet az elektronikus számítógép, de nem oldhatja meg a feladatot. A vállalati információs rendszer kiépítése előtt a vállalatvezetésnek 1. elemeznie kell a vállalat nagyságából és termékeinek értékesítési feltételeiből következő információ-igényt; 2. meg kell határoznia az értékesítésre vonatkozó döntések kulcsfontosságú területeit; 3. rögzíteni kell a döntéshozatal mechanizmusát a vállalaton belül; 4. meg kell szabnia, hogy az információk milyen formában jussanak el a vállalatvezetéshez, hogy az döntéseket hozhasson. Az információs rendszer létrehozásának

szakaszai pedig a következők: 1. ki kell jelölni a rendszer tervezőjét; 2. meg kell határozni a vállalatvezető információ-igényét; 3. ezt a vállalati középvezetők más természeti igényével kell kiegészíteni; 4. folyamatában meg kell tervezni az egész információrendszerét; 5. a rendszer működésének részletes elemzésével meg kell állapítani költségkihatását.

/H.G./

283

65.012.45:002.55

A vezető káderek tájékoztatása - ki, hogyan, kinek és milyen módon nyújtson tájékoztatást? - /Information für leitende Kader - was, wem, wer, wie? - ALBERT, R. - ZIID-Zeitschrift, 12.k. 6.sz. 1965. p. 169-172.

A villamosipar központi tájékoztató és dokumentációs vezető irodájának megbízása alapján, munkaközösségben végzett vizsgálat eredményéről számol be.

A vezető káderek tájékoztatásán érthetjük egyrészt a különböző szintű tájékoztató szervek egy rész-munkaterületét, amely biztosítja valamennyi vezető - tájékoztatási szükségletének megfelelő - informálását, másrészt az eddigi tájékoztatási formákat kiegészítő új információs formát /ilyenek pl. a ZIID által kiadott központi információk/. Ez információk körébe tartoznak - többek között - az alap- és alkalmazott kutatás jelentős eredményei, új termékek és technológiai eljárások, konkurrens cégeknél mutatkozó fejlődési tendenciák, kereskedelempolitikai irányzatok a világpiacon, piackérdések a súlyponti országokban.

A "vezető káderek tájékoztatása" kiterjed mindazon párt- állami- és gazdasági funkcionáriusokra, akiknek a maguk hatáskörében a megfelelő gazdasági egységet /vállalati egyesület, vállalat, gazdasági-műszaki központ stb./ illetően lényeges döntéseket kell hozniok, vagy döntő fontosságú tanácsot kell adniok.

A vezető káderek tájékoztatásának feladatát a tájékoztatási rendszer azon szerveire kell átruházni, amely a rendszerbe való beilleszkedése folytán a tudományos-technikai-gazdasági helyzetről a legjobb áttekintéssel rendelkezik.

A vezető kádereknek adott információknak részben pillanatnyi szükségletet kielégítő információknak, részben tárolható információknak kell lenniök. A villamosiparban A/5 alaku kartotéklapokon háromféle információ típus honosodott meg. Az első a "Jelentés", amely értékelést nem tartalmazó információ, a második kis terjedelmű, de értékelést tartalmazó, ún. rövid információ, a harmadik a referátum, amely tartalmi ismertetést foglal magában. Az információk tárolása céljából a villamosiparban szakterületi, fogalmi és ország-regisztrert készítettek, kötelező jelleggel. A kartotéklapokon fel kell tüntetni a megfelelő szakterületet, fogalmat /pl. értékesítés és piac, termékek/, valamint az országot.

/G.I./

Az irodai szakismeretek rendszerezésének lehetősége. - /Lásst sich das Fachwissen vom Büro systematisch ordnen? - BLUSCH, W. - Bürotechnik + Organisation, 13.k. 12.sz. 1965. p. 1017-1019.

Egy vállalkozás időállósága szorosan összefügg az irodában végzett munka gyorsaságával és pontosságával. Ezeket a rendszerezett irodai szakismeretek segítségével lehet fokozni. Az irodai munka tényezői az iratok maguk, továbbításuk, tárolásuk; az irodai munkahelyek és munkaeszközök; a munkafolyamatok; a beosztottak csoportbesorolása stb. Ezek alapján a rendszerezett irodai szakismereteknek a következő problémakörökkel kell elsősorban foglalkozniuk: 1. munkamegosztás és együttműködés; 2. az iratok, bizonylatok formája, nyilvántartása és tárolása; 3. az irodai munka segédeszközei; 4. az irodai munkahelyek kialakítása; 5. az irodának mint pszichikai és szociális környezetnek a kérdése; 6. az iroda építészeti kialakítása. Ezek a problémakörök természetesen kapcsolódnak egymáshoz, és csak egymáshoz való viszonyukban elemezhetők: az iroda építészeti kialakítása például nem vizsgálható a feladatok és a munkafolyamatok elemzése, az iratkezelés és tárolás, az irodai segédeszközök stb. szemlélő tartása nélkül.

/H.G./

Szórend orosz szöveg automatikus szintézisénel. - /Porjadok szlov pri avtomaticeszkom sinteze ruszszkogo/ - MEL'CSUK, I.A. - Naucno-Tehnicoszkaja Informacija, 12.sz. 1965.dec. p. 36-41.

Orosz nyelvben az egyszerű mondat szórendjének meghatározására szolgáló algoritmus kidolgozásának három szakasza különböztethető meg: 1. a kiindulási csoport felépítése /elemi szókapcsolatok/; 2. levezetett csoportok felépítése /összetett szókapcsolatok/; 3. a levezetett csoportok elrendezése.

A levezetett csoportok elrendezése négyféle eljárással - mechanizmussal - történik: A = vázak elrendezése, B = határozók elhelyezése a már elrendezett vázak figyelembevételével, C = a logikai kiemelés formulázása: a logikai alany átvitele a mondat élére, míg a logikai állítmány elhelyezése a mondat végére, D = kompenzáló változtatás, amely értékelés alapján végez szóelhelyezést.

Az adott algoritmus sajátosságai: 1. "jobb-rosszabb" elv alapján működik és nem az "igen-nem" elv szerint; 2. ugyanaz a gondolat az alapja, mint a "szűrési módszernek" a mondattani elemzésnél; 3. független mechanizmusokból áll /A, B, C, D eljárás/, amelyek egyenlő szintűek; 4. jelentékeny fokban vonatkozik a stilisztika területére.

A leírt eredmények még kezdetiek, és nem támaszkodnak nagyobb mennyiségű anyag vizsgálatára, inkább csak szemantikus szemléltetésre szolgálnak a javasolt megközelítésnek, ami úgy foglalható össze, hogy lényege a szórend törvényeinek leírása, azaz a szavak elhelyezése automatikusan végrehajtható szabályainak rögzítése, amelyek al-

kalmazásaképpen legalább az esetek nagy számában az eredmény egybeesik a szórenddel.

/P.S./

286

681.3

A vállalatok közötti együttműködés problémái az adatfeldolgozás terén. - /Probleme der überbetrieblichen Zusammenarbeit bei der Datenverarbeitung/ - KNOBLAUCH, H. - Bürotechnik + Automation, 7.k. 1.sz. 1966.jan. p. 12-22.

Helytelen az az elgondolás, mely szerint az elektronikus számítógépek beállítása költségmegtakarítással jár. Az adatfeldolgozó berendezések előnyét nem ebben, hanem a teljesítmény és így a bevételek emelésében kell keresni. Az automatizálás fokozásával azonban növekszenek az állandó költségek is, s így elsőrangú fontossága, hogy a gépet optimálisan használják ki. Arra kell törekedni, hogy a teljesítményegységre eső költségek minimálisak legyenek. A gépek beállítása egyben egyedülálló lehetőség a vállalat teljes munkájának átszervezésére, racionalizálására. Hatékony eszköz abban, hogy a vezetés számára a szükséges információkat biztosítsák.

A fentiek értelmében rendkívüli előnyöket biztosít az, ha a vállalatok az adatfeldolgozás terén együttműködnek. Ezzel kapcsolatban azonban problémák is felmerülnek, mint pl.: ki vezesse a közös számítóközpontot, milyen legyen az egyes vállalatok "beeszlési joga" a munkák sorrendjébe, hogyan osztják meg a költségeket és szabják meg az árakat stb. A vállalatok közötti együttműködés 3 formában képzelhető el: 1. vendégként más vállalatnál, az ottani kihasználatlan időt igénybevéve; 2. közösen használva közösen beszerzett berendezést, és 3. bér munkában felhasználva bér munkairoda számítógépét.

/V.P./

287

681.3:65.012.45

Elektronikus információfeldolgozás Japánban. - /Elektronische Informationsauswertung in Japan/ - WATANABE, I. - International Business Automation, 1965.okt.-nov. p. 20-24.

Japánban az elektronikus adatfeldolgozás már ezen új adatfeldolgozási technika kialakulása óta széles körben használatos. Eddig azonban csak egyes folyamatok automatizálására törekedtek, komplex megoldásokat nem dolgoztak ki. Ilyen törekvések a legújabb időkben jelentkeztek, s a nagy cégek olyan vezetési információs rendszereket /"management information system"/ építenek ki, melyek egyidejűleg biztosítják a döntéshez, vezetéshez, ellenőrzéshez és tervezéshez szükséges valamennyi adatot és információt. Ezzel természetesen a munka-kapcsolatok és folyamatok gyökeres átszervezése is együttjár.

/V.P./

Egységes kód az adatfeldolgozás számára. - /Ein einheitlicher Code für die Datenverarbeitung/ - LEITZ, F.J. - Bürotechnik + Automation, 7.k. 1.sz. 1966.jan. p. 28-30.

Egyre fontosabbá válik annak megoldása, hogy gépi nyelvű bizonylatokat tudjanak az érdekelt vállalatok és intézmények egymás között cserélni, s fokozódik a közvetlen információcsere telefon- és táviróvonalon keresztül történő megoldásának jelentősége is. Ezzel egyre égetőbbé válik a szabványosítás megvalósítása, mégpedig mind a kódok /a bitkombinációk és jelek egymáshoz rendelése/, mind az adathordozók /lyukszalagok, lyukkártyák, mágnesszalagok és átviteli vonalak/, mind pedig a kódoknak az adathordozókon történő ábrázolása tekintetében. - Az NSZK-ban egy szabványosítási bizottság, melyben valamennyi érdekelt adatfeldolgozó berendezés-gyártó cég képviseltette magát, a 7 bites kód bevezetésére és szabványosítására tett javaslatot, mivel így 128 jel használatára nyílik lehetőség, a jelenleg legáltalánosabban használt 6 bites kód 64 jel-lehetőségével szemben. Javaslatot dolgoztak ki a 7 bites kódnak mágnesszalagon történő ábrázolására, valamint ezen kód postai vonalakon történő átvitelére vonatkozóan is. Új ábrázolási módot kívánnak bevezetni a 80 oszlopos lyukkártyákon, megtartva a számok lyukasztásának jelenlegi rendszerét, de módosítva a betűk lyukasztását.

/V.P./

Cobol-kritikai szemmel. - /Cobol kritisch betrachtet/ - FIAL, H. - Bürotechnik + Automation, 7.k. 1.sz. 1966.jan. p. 24-27.

Míg a FORTRAN és ALGOL programnyelvek már nemzetközileg elismertté váltak, a COBOL csak most tör be Európába. Ennek oka részben az, hogy az európai országok általában igyekezzenek kivárni, míg a rendszer teljesen kiforrottá válik, hogy ne kelljen rizikóval és fölösleges kiadásokkal számolniuk. Az első Cobol-generációval a programozási munka már lecsökkent, de a hatékonyság lényegesen kisebb volt még, mint a szimbolikus programnyelvek használata esetén. Tul nagy volt még a program lefordításának időtartama, túl nagy memória-kapacitást kötött le a program, és hosszabb volt a futási idő. Nem sikerült még a teljes összeegyeztethetőséget sem elérni. A felhasználók igényének hatására azonban a cégeknek a Cobol programutatisításokat tovább kellett fejleszteniük: a Siemens cég pl. 6 millió DM-ot fordított Cobol fordító programjának kidolgozására. Így ma már kialakult az új Cobol generáció is. A Cobol fordítás időszükséglete ma már lényegesen kisebb, mint korábban, mert megnőtt a berendezések memóriakapacitása, a feldolgozási sebesség és javult a fordítóprogramok felépítése is. Ma az átfordítás időszükséglete Cobolról ugyanannyi, mint szimbolikus nyelvről, azonban még 10 %-os memóriakapacitás-többletre van szükség, és a futási idő másfélszeres.

/V.P./

290

676.816.5/083.75/

ASA lyukszalag-szabvány. - /ASA standard for perforated tape/ -
Journal of Data Management, 3.k. 12.sz. 1965.dec. p. 12-15.

A szabvány célja, hogy az információcsere biztosítására rögzítse a lyukszalagon és ahhoz hasonló információhordozókon /pl. peremlyukasztásos dokumentumlapokon/ az információk lyukasztásának kódját. A szabvány nem tér ki az információhordozó anyagi jellemzőire, a lyukszalagok kezelésének, árolásának és jelzetelésüknek kérdéseire. Az információkat a szabvány szerint nyolc csatornában kell a szalagra lyukasztani; ezek közül 7 a különböző információ-szintek lyukasztására, a nyolcadik arra szolgál, hogy párosra egészítse ki az egyes jelek páratlan kódját. A kódolás rendszere - a nyomtatás nélküli jel-felismerés megkönnyítésére - az első három csatornán ismétlődően /1/ /2/ /1,2/ /3/ /1,3/ /2,3/ /1,2,3/. Ennek a szakasznak az értelmét a következő négy csatornának a szám- és a betűrend szerint szintén szakaszosan változó lyukasztása változtatja. A szabvány 32 kódhelyet még üresen hagyott, így módot nyújt arra, hogy a jövőben felmerülő kód-igényeket be lehessen építeni a rendszerbe. /H.G./

291

77.023.73

A fixáló eljárás. - /The stabilization process/ - LIPPERT, G.R.-
Reprographics, 3.k. 6.sz. 1965.dec. p. 23, 34, 38.

Az utóbbi 5-6 évben gyors eljárást alakítottak ki a fixálásra: a fotopapírt olyan fényérzékeny felülettel vonták be, amelyik a felvételkor nem aktivált előhívó anyagot is tartalmazott. Ezt tették ki fényhatásnak, majd többhengeres előhívón vezették keresztül. Amint a fotopapír az első hengersonon halad át, érintkezik az aktiváló folyadékkal; a második hengerson a fixálóba vezeti a fotopapírt, majd szárítja. Az aktiváló nagy százalékban tartalmaz nátriumhidroxidot és pH-ja 13 körül van. A fixáló sav általában ammónium-tiocianát, ennek pH-ja általában 4,5. Ezek a fémeket korrodálják, a hengersorokat ezért rozsdamentes acélból vagy műanyagból készítik. A fixáló eljárás a hagyományos fényképező eljárással, az érintkező felületen történő sokszorosítással és a nem-érintkező felületről történő un. reflex-másolással is párosítható. /H.G./

292

778.1

Költség és minőség a reprográfiaiban. - /Cost vs. Quality/ -
Reprographics, 3.k. 6.sz. 1965.dec. p. 12-15.

10 legnagyobb amerikai reprográfiai vállalatnak az évi reprográfiai szemináriumon résztvevő tagjaihoz kérdéseket intéztek a reprográfiai költségeket és a minőséget illetően. A feltett kérdések mind-egyikére valamennyiük részletesen válaszolt. A válaszokból kérdésen-

560

ként a következő egybehangzó álláspont szűrhető le: 1. A reprográfia automatizálásával nem-szakmunkás foglalkoztatottjainak száma nem nőhet, mert így az automatizálás hatékonysága romlana; 2. Az eredetileg fényképész-képzettségű reprográfus szakképzettsége nem változik meg döntően az automatizálással sem, mert számtalan esetben kell eldöntenie, hogy a minőségre vonatkozó követelményeknek melyik reprográfiai eljárás felel meg leginkább - s ezekben a fényképészeti eljárásoknak nagy szerepük van; 3. A reprográfiai vállalatok hirdetéseinek hatására az a helytelen nézet terjedt el, hogy a reprográfia egyre inkább csak mechanikus gépesített munka; 4. Bizonyos mértékig helyes, hogy a reprografiában a költségcsökkentést fontosabbnak tartották, mint a csorbitatlan minőséget: a kettő viszonyának mércéje a mindennapok feladataiban az, hogy melyik az a legolcsóbb eljárás, amelyikkel a még elfogadható minőséget el lehet érni.

/H.G./

293

778.1

Gyors másolóeljárás. - /Instant Reproduction Process/ - HARR, W. - Reprographics, 3.k. 6.sz. 1965.dec. p. 16-17.

A Reliance Villamosmotor és Generátorgyárban a műszaki rajzok tárolására és másolására mikrofilm-rendszert használnak. Az elkészített műszaki rajzok a központi másoló-laboratóriumba érkeznek be. Itt 60 mp alatt a 3M Co. Filmsort 1000 DX felvevő-előhívó berendezésével mikrofilmet készítenek a rajzokról és ezt ablakos lyukkártyába illesztik. A mikrofilmről a 3M Co Filmsort Uniprinter 086-os géppel másolatot készítenek. Az eredeti mikrofilmet a Termelési Osztályra küldik, ahol tárolják és az érdeklődőknek a 3M Co. Filmac 200 Reader Printer berendezésével betekinthehetővé teszik, ill. nagyított pozitív másolatot készítenek a mikrofilmről. Rajzszámot feltüntető igény esetén az igénylőnek a mikrofilm-másolatot csőpostán továbbítják munkahelyére, - ahol leolvasóberendezés áll rendelkezésére. Ezzel a rendszerrel 2 órára csökkent az átfutási idő a rajznak a Központi Másolólaboratóriumba való beérkezése és a Termelési Osztályon az érdeklődőknek való rendelkezésére bocsátása között. A nagyított másolatok általában 5 perc alatt jutnak el az üzemegekbe. A rendszer előnye az is, hogy a mikrofilm-felvételeken kívül minden anyagi és munka-ráfordítás csak igényléskor történik.

/H.G./

294

778.14

A Minnesota Mining and Manufacturing Co. mozgó mikrofilm berendezése. - /3M's mobile microform/ - Microdoc Journal of the Council for Microphotography and Document Reproduction, 4.k. 1.sz. 1965. p. 11-12.

1965. januárjában mutatták be a sajtónak a fenti vállalat speciális kivitelezésű mikrofilm berendezését. A 6 egységből álló mikrofilm berendezést egy e célra tervezett kocsihoz /hajtóműre/ szerel-

ték abból a célból, hogy a mozgó apparátust tura keretében olyan vállalatok, gyárak vezetőinek mutatják be, ahol esetleges alkalmazása jelentős raktározási, tárolási és egyéb problémákat oldhat meg.

A figyelemreméltó berendezés két egymással összefüggő egységből áll:

1. A Filmsort 1000d Processor-Camera bármilyen dokumentumot le tud fényképezni 18 x 24 "inch" /1 inch = 2.54 cm/ méretű nagyságig; a 35 mm-es negatívot azonnal felnagyítja megfelelő méretű kártyára, és mindezt 50-60 másodperc alatt végzi el. Számítások szerint pl. 20 000 rajzból álló műszaki rajztárban 90 százalékos helytakarékosságot lehet vele elérni.

2. A másik egység a Filmac 200 Reader-Printer, amely megfelelő nagyítású filmen, negatív és pozitív másolaton olvasható példányt bocsát rendelkezésre az eredeti műről néhány másodperc alatt. Csak a második egység birtokában tanácsos használatához a Filmsort Hand-mounter beszerzése, amely a 35 mm-es filmtekercset kártya formájú rekeszekbe helyezi.- Bemutatásra került a Filmac 100 Reader-Printer kisebb gyűjtemények /kereskedelmi levelezés/ másolására. Ez ugyan-csak filmtekercs használatával működik /16 mm és 35 mm/, és a hozzátartozó Filmsort kezeli a rekeszeket.

A 3M's mozgó filंबरendezés legfőbb előnye, hogy a földrajzilag nem egy helyen lévő vállalati telephelyek, gyáregységek között nem az eredeti méretű nehézkesen kezelhető rajzokat, hanem a mikrofilmeket ill. másolatokat kell továbbítani.

/D.É./

295

778.14

Az Esso kutatóközpont tapasztalatai a Chemical Abstracts mikrofilmes kiadásával. - /Esso Research experiences with Chemical Abstracts on microfilm/ - WEIL, B.H. - EMERSON, N.G. - Journal of Chemical Documentation, 5.k. 4.sz. 1965.nov. p. 193-200.

A Chemical Abstracts 1907-től 1964-ig megjelent 61 kötetét két kiadásban mikrofilmen is közreadták. Az egész anyagot 160 mikrofilmtekercsre vették fel. A nagyító-olvasó-nyomtató berendezéssel felszerelt tájékoztató szervekben igen gyors a keresett referátumok visszakeresése és azokról a nagyított másolat készítése. A növekvő számban tárolt egyes mikrofilmtekercseken a Kodamatic vonalas keresőrendszer segíti az egyes referátumok visszakeresését: a mikrofilmolvasó ernyőjének függőleges szélén a Chemical Abstracts oldal ill. referátumszámai vannak százaz értékekben feltüntetve, a szöveges mikrofilmkockák közé fényképezett Kodamatic vonalak pedig a film gyors forgatásakor folyamatos vonalként jelzik, hányas számértéknél tart a film. Százaz értéken belül a film lassu forgatásával lehet a szöveg alá fényképezett referátumszám szerint kikeresni az adott szöveget. A rendszerrel csak a visszakeresés ideje 50 %-kal csökkent a kézi visszakereséshez képest.

/H.G./

296

778.14

Szabad az ut a mikrofilm számára. - /Freie Fahrt für den Mikrofilm/ - Bürotechnik + Organisation, 13.k. 11.sz. 1965.nov. p.924-926.

562

A Német Szövetségi Köztársaság az első olyan ország, ahol törvénybe iktatták, hogy a mikrofilm az eredeti dokumentumok teljes értékű helyettesítőjeként használható fel, s ezzel lehetővé tették az iparban és kereskedelemben egyre növekvő papír-árakat csökkentését. Az NSZK-ban jelenleg mintegy 50 kisebb-nagyobb cég foglalkozik mikrofilm-berendezések és anyagok gyártásával, valamint az is gyakori, hogy bér munkában vállalnak mikrofilm felvételezést. A cégek forgalma meghaladta már a 20 millió DM-t. Az új törvény hatására a forgalom évi kb. 22 %-os növekedésével számolnak. Néhány példát ismertet a mikrofilmek gazdaságosságának igazolására: a lottó-szelvények, a postai csekkek feldolgozása, nagybankok munkájának egyszerűsítése, kisüzemek takarékossági intézkedései stb. szerepelnek e példák között. A műszaki rajzok mikrofilmen történő tárolása az NSZK-ban különösen nagy jelentőségű, mert míg a rajzok átlagos raktározási költségeit 80 pfennigre teszi, a mikrofilm formában történő megőrzés mindössze ennek tizedébe kerül.

/V.P./

297

778.14

Mikrofilm a papírozón racionalizálására. - /Mikrofilm als Mittel zur Rationalisierung der Papierflut/ - KNIGGE, H.J. - Bürotechnik + Organisation, 13.k. 11.sz. 1965.nov. p. 926-938.

Először a mikrofilm fejlődését ismerteti a lépésenként működő felvevő kamerától a film haladása közben folyamatosan felvételező kameráig. Majd a fejlődésnek a költségek csökkentésére való kihatását elemzi: míg A4 méretű eredetiről 10-15-szörös kicsinyítéssel, lépésenként működő kamerával történő felvétel 6,8 - 8,8 pfennigbe kerül, addig a folyamatosan működő kamerával a kívánt kicsinyítéstől függően 1 - 0,4 pfennigért készíthető felvétel. A cél az, hogy ne csupán a tárolási költségek csökkenjenek a mikro formában történő raktározás következtében, hanem magának a mikrofilmnek előállítási költsége is egyre kisebb legyen. Hasonlóan fontos a visszanyerés kérdése: míg hagyományos eljárással a visszanyerés A4 méretre 50 pfennigbe kerül, átfutó másoló használata esetén a másolat ára csupán 4-5 pfennig. A legmodernebb kombinált automatikus berendezésekkel ez a költség még jelentősen csökkenthető is. Foglalkozik a gépi lyukkártyákba épített mikrofilmek használatának célszerűségével is.

/V.P./

